

145

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА I — СВЕЗКА III

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ
ЗА МАРТ

УРЕЂУЈЕ

КЊИЖЕВНИ ОДБОР.

ЦЕТИЊЕ,

КЊ. ЦРНОГ. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1895.

Х И М Н А З Е Т И.

Сени

ПЕСНИКА „ЛУЧЕ МИКРОКОЗМЕ.“

Дижи се дигом, дижи с поносом,
 Дижи се с диком, дижи с пркосом!
 Узвиси себе угледним видом,
 Ко што се дижеш скромним невидом.
 Дижи се смело, силним полетом,
 Над овим ниским, подгорским, свештом,
 Што нишке, нишке, пред тобом пада —
 Не чај од јада! ЕКА

CRNE GORE ĐURĐE

Још онда, кад је Српство клонуло,
 Кад је од бојних рана гронуло,
 Ти си с прашина смирног избегла,
 Па си уз кршино стење прилегла,
 И, озго с виса слободе дичне,
 Шиљала своје синке челичне
 Да бојним кликом свешу казују —
 Да још рашују.

Докле је сриска слава стизала,
 Ти си се, једна, видно дизала;
 Ти си у борби, што си водила,
 Уз љути куришум, што си гонила,
 Нашла и другог оружја нова —
 Нашла си сишна, штампарска слова,
 Те штампа много, утешно, дело
 За Српство цело!

Онда, кад друге земље све моћне,
 С оружјем умним, беху немоћне,
 Ти си, по свету, књиге ширила,
 Те увелена срца мирила,
 И идлô Српство надом дизала —
 Твоја је књига свуда стизала.
 Тамо, гдје пушка умукла беше,
 Књиге доспеше.

Што те је већа мука стизала —
 Све си се већма у вис дизала!
 Жабљак замени слазним Ободом,
 И не поклизну својом слободом,
 Па и Цетинје, скровиште, диже —
 Ал никад... никад... не пође ниже.
 Канда те само небо савија —
 Себи прибија.

Као да сама силна небеса
 Твоја јуначка борба потреса,
 Па те недрима својим привише,
 И облацима мутним увише.
 У магли горског неба бездана,
 У диму зетска праха пушчана,
 Многи су силни, холи, дуимани —
 Гробу предани.

Кад год се Српство на ускрс диза,
 Увек му поклич од тебе стиза.
 С твојих се брда увек стег вину;
 С твојих висова увек мач сину;
 С обзора твога Српству дан свишта —
 Буђеше Српство: зва га, да хитна,
 Да буде сложено на бојном дану
 И — на мегдану.

И углед на те Сриство подиже,
 И оне многе наде постиже.
 И сад су жеље, са сваке стране,
 Једне и исте славом осјане,
 Једном и истом славом рођеном,
 Што се поноси браћом срођеном,
 Па гледа на њих смеле и врле,
 Како се грле.

Они се грле, а сав свет хита,
 Да им узајмну милости честита,
 И Кошор дични, пристан уз море,
 Не скида поглед са Црне Горе —
 Гледо на Ловћен, шун српског миља,
 Где свети Петар све благосиља,
 Те Сињем мору поздрав предаје,
 Да га раздаје.

И Сиње море шумно га носи —
 Грузу и Задру журно односи,
 Па га предаје и дивној Реци,
 Да се и са ње разнесу јечи,
 Преко зелених српских ливада,
 Те да одјекну код Београда,
 Да се пробуди авалска вила,
 Да шири крила.

3/VIII. 1893.

Др. М. Јовановић.

А Л Е К С А Н Д А Р П

Цар ослободилац народâ, реформатор и просвјетилац Русије

И

А Л Е К С А Н Д А Р Ш

Ц а р м и р а .

Пише проф. КАЗАНСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА А. И. Александров.

(Н а с т а в а к)

Цар Александар Николајевић бијаше особиту бригу обратио на то, да избјегне војну, старајући се о миру и срећи својег милог народа, али се није могуће било проћи без борбе с немирнијем сусједима. 26 Августа 1859 извијестили су цара телеграфично с Кавказа: „Гуниб је узет, Шамиљ је у ропству и отправљен је у Петроград.“ — Овђе је мало ријечи, али велика ствар: заробљен је Шамиљ, вођа убојног племена, Шамиљ, који се у току од 25 год. држао за непобједивог. Покорен је већи дио Кавказа, крај с неприступнијем високим горама, које су вјечно снјеговима покривене.

Скупо је коштала та војна с дивљим племенима, која су водила свакодневну крваву борбу, од којих су Руси морали свако парче земље бојем одузимати. 1864 год. Кавказ је са свим био покорен и војна се свршила, која се продужавала неколике десетине година.

У Азији пружа се граница руске земље по пустарама, насељеним скиталачким племенима, која су подчињена руском цару. Граница већим дијелом није заштићена. Сусједни народи: Туркмени, Коканци, Бухарци и Хивинци непрестано су нападали на руске владевине, пљачкали су и задржавала трговачке караване с робом, узимајући Русе у ропство. 1864 год. омања одјељења руских војника на челу са славним Черњајевим и Веревкином са двије стране упутили су се пустари да умире завађена племена и да сачувају границу. Черњајев је заузео тврђаву кокандску, а Вевекин град Туркестан. Идуће године Чер-

Њајев отме Ташкент, један од најважнијих градова коканског ханства и оно се преклонило пред руским оружјем. Сусједна земља Бухара узнемиривала је руске границе. Требало је умирити. Осваја се град Самарканд и поново освојене земље: Кокан и Бухара улазе у састав руске државе, саставивши особито туркестанско генерал-губернаторство с главним градом Ташкентом. Али оближња племена и даље су нападала на руске трговачке караване, трговце су за ништа грабили у ропство и држали их у страшне јаме, подвржући их на тешке муке. Ово је било у Хиви, која је помагала Туркменима да напада на руске крајеве и да буни сусједна племена, која су већ подчињена Русији. 1872 г. ријешено је било, да се покори Хива, препане хан и учини да руска трговина на те стране постане слободна. Хивинцима се чињело, да Руси неће проћи у њихову земљу, јер их удаљују недогледне пустаре пуне пржине с пијеском. Љетом је овдје страшни жаропек и зној, које је незгодно за Руса: нити има гдје воде, нити се има гдје уклонити од зноја. И први поласци на Хиву нијесу испали за руком. Али овог пута, благодарећи својој трпељивости, Руси су у почетку претрпјели ужасне мразове и *мећаве*, а за тим по несносној врућини за мјесец су прошли 1000 врта по сухој пјешчаној пустињи. У мају 1873 год. под предвођењем генерала Веревкина и туркестанског генерал-губернатора Кауфмана, војске су се с разних страна примакле тврђавама града Хиве и 29 маја су свечано ушле у град. Хан се сагласио на мир, на услове, које су Руси предложили. Он се обвезао, да ће исплатити војничке трошкове и ослободити све робове куд који оће. И у Хиви, у том робовском ханству, по настојавању руске владе, робови су таквим начином били ослобођени и ропство народне масе било је на свагда уништено. Руси су добили право на трговину без ђурмука. Хива се признала, да је у некој зависности од Русије и лишила се дијела својих владавина.

Коканци, Бухарци и Хиванци су мухамеданци. 1875 год. догодила се побуна у Кокану, скочио је народ и објавио је војну за вјеру, он се отказао од покорности својем Хану, који је био покоран Русији. Ханова војска прешла је на страну бунтовника и проглашен је нови Хан. Устанком су биле нанешене штете оним Русима, који су живјели у Ханству и мирни преговори руски свршили су се тим, што су Коканци у знатној количини упали у руске предјеле, а то је био повод нове војне с Коканом. Важну улогу у тој војни примао је познати у историји јунак — генерал — тада још полковник Скобељев. Коканци

су били разбивени и нови је Хан изјављивао покорност и преданост руском цару. Војна се свршила тим, што је све коканско ханство ушло у састав руских владавина и из тих земаља образовала се 1876 год. велика Ферганска област. Тада је учињен био крај непрестаним смутама, који су некада преокренули богате и плодносне земље у гњијездо разбојничко, у робовске тргове и мјесно насељење одавна је очекивало поредак, мир и тишину.

Те исте 1875 и 1876 г. поредак, мир и тишина били су нарушени. И ако се ово није догодило у руској земљи и на граници руских владевина, али цар руски и вас руски народ примили су вруће и срдечно учашће у судбини народа, који се у миру нуждавао. То су били Словени, народ једног племена, једне вјере с Русима, који насељују богати и плодовиити крај у Јевропи, насељавајући правац по бријегу Црног Мора и на запад у унутрашњости, граничући са сјевера ријеком Дунавом. Крај је тај близ Азији и зове се Балканско полуострво. О трагу више од 400 година овдје су дошли из Азије Турци, заузели су све ове земље и покоривши становнике, остали су овдје да живе. Језик је овдашњих становника сличан руском, а још је сличнији црквено-словенском, то је онај језик, на којем читају св. Еванђеље. Значи и по духу и по крви ти Словени долазе Русима браћа. Русија их је свагда заступала.

Тешко је било Словенима под господством турским, јер су побједиоци нападали на вјеру Христову, пљачкали су и скрнављивали цркве, исмијавали свјештенике, одузевши земљу у Словена, опет су им је давали под арендом, али за велику наплату, захтијевајући осим тога разне намете. Невоља је била страшна јер су Турци често предузимали жестокост и насиље, узимљући не само оно, што је требовало, него и све, што су могли: ћерали су стоку, горели су села и поселице, пустошили покрајину, мучили становнике, убивали ђецу и злостављали жене. Тежак је био живот словенски у невољи турској, они су често устајали против својих угњетача и у невољи су сачували своју вјеру и језик предака, памтећи своје происхођење и опјевавајући своју слободу у жалосним под игом народним пјесмама. Много су трпјели и дуго су дуго чекали Словени ослобођење, надајући се на вољу Божју,

Кршни Херцеговци, ово мало али храбро словенско племе, скоче године 1875 у лето против својих угњетача. Њима се придруже Бошњаци и ријеше пошто по то да се ослободе и постану независни. Отпочео се рат с Турцима. Читави низ

нападаја, које су нанијели ови храбри борци слободе силном турчину, уливао је и другим словенским племенима наду на могућност ослобођења.

Црногорски горштакци, који су вични муци и невољи, на челу витешког, мудрог и славног Књаза-јунака Николе I, удруживши се са Србима, који плаћаху Турцима данак — притекли су у помоћ својој браћи. Турци су и даље зулуме чинили, пролазећи огњем и мачем по Бугарској, они су као ријешили уништити и искоријенити овдје све, што је Словенско. Љутина против хришћанства дошла је била до тога, да су у једној вароши они убили два консула: француског и Њемачког, који су се истакли да очувају част неке њевојке, која је на силу одведена била из родитељске куће.

Неједнака борба, борба не на живот, него на смрт, распљивала се. Руси су живо пратили то, примајући вруће учашће за словенску ствар. У Србији се јавља руски генерал Черњајев, побједиоц Кокански. За њим се кренуо у Србију низ добровољаца, да се бије за независност и слободу словенску. Али су неједнаке биле силе војне. Срби не могоше издржати турски јарам. Ако су сви Руси страдали, бунили се и сажаљевали ужасну судбину своје словенске браће, ако су се сви журили да им притеку у помоћ, помагао их неко новчано, неко трудом, неко животом, то зар се могло примирити великодушно царско срце да не закуца заједно са срцима својих вјерних подјаника?! Сву су наду јадни Словени полагали на Русе и на милост великог руског цара.

Цар Александар II. ријешивши, да је већ настао час, кад треба из корјена истргнути турски јарам и на свагда избавити балканске Словене од самовојне турске. Он науми свим силама постарати се, дако то мирним путем достигне. Он затражи примирје у турака. Царска ријеч би јака: Турци прекратише војну. Али се Турска не сагласи да учини никакви уступак на корист и бољитак подчињених јој словенских племена. Прољеће је. Армија на јужној Русији већ је била готова. Цар је отпутовао у Кишињев, где се била окупила велика руска војска. Ту, прекртивши се, подпише 12 Априла 1877 год. манифест, по коме објављује војну Турској, од то доба он је позвао Русију на важан рад, а своје срце завјештао бескрајњима мукама за сву руску земљу.

Пошто је предао манифест кишињевском епископу, онда је цар пошао у сабор и дуго је дуго клечао пред олтаром, плачући и тужећи пред Богом. За тим је из сабора упутио се да

прегледа војнике. Војске су већ у највећој тишини и реду очекивале цара. Раширени барјаци и сјајни знакови блешћели су над бескрајњим одјељењима. Гомила народа у наоколо стојаше. Епископ Павле, кашње покојни архиепископ, који је умро у Казану 23 Априла 1892 г. и који је погребен на десној страни катедралног казанског сабора, одслужио је летурђију. Узбуркани шапат разнио се по свој свјетињи, која стојаше гологлава. На-стала је нијема тишина. Тада се разнио глас епископов и руски народ чу царски манифест, у коме се говораше: „Исцрпивши до краја мирољубље Наше, Ми смо приморани високомјерним упорством Порте приступити енергичнијем кораку. То захтјева и чувство правде и чувство Нашег личног достојанства.“ Епископ је за тим изговорио дирљиву бесједу и благословио љубитељима вјере и крста срећан пут на војну. Пред свим војскама и народом цар је загрлио својег брата, Великог Књаза Николау Николајевића и рекао је војскама: „З Богом те! до виђења!“ Вратите се што прије са славом! Одржите част руског оружја! Нека вас свемогући чува!“ Бурни усклици „ура,“ узвици усхићења и покорности, наједамах су излећели из груди свију и безбројне гомиле народа падале су на кољена и пружали руке пут својег цара.

Војна се отпочела за ослобођење словенско од турског зулума. Руси су засвједочили своје славно јунаштво, одважност и самопожртвовање, одржали много побједа, претрпјели много мука... Сви памте сјајни прелазак преко Дунава, заузеће на високим неприступним горама Шипкинског кланца, који води у саму турску земљу. Турци су предузели све мјере, тек да одврате Русе од тог пријелаза; али они, који се три дана без престанка могу бити с непријатељем — не уступају сили и не предају се — они ће ту кости ооставити, али ће себе бранити. Руске су се војске бориле и у Јевропи, под главном управом Великог Књаза Николе Николајевића и у Малој Азији, под управом Великог Књаза Михаила Николајевића. Много је проливено домаће крви.

Тешко је заборавити Плевну, три страшне незгоде, гдје се не сломи руска одважност и силна Плевна паде. Хиљаду срца закуца од усхићења, хиљаду веселих усклика проламаше ваздух. Пријелаз преко високих гора по страшним бурама и мразовима, уништење турских армија, побједоносни полазак на Цариград, заузеће Карса и читавих армија у ропство, све су то скорашња јунаштва, која се не заборављају. Овакви руски јунаци и вође као: Дубасов, Шестаков, Баранов, Тотлебен, Гурко, Скобелев,

Радецки, Драгомиров, у азијском крају: Лорис-Меликов, Гејман и др. задобили су у овој војни такву славу, коју ће памтити и далеки потомци.

Руски је Цар пазио своју армију, трпио је све незгоде и тешкоће путничког живота. Он се вазда журио онамо, гдје нико не могаше да замијени Цара — а то својим рањеним и болесним војницима. Он је ревностно посјеђавао болнице и мјеста, у којима се превијаху рањеници, најблажијим ријечима тјешио је и соколио мученике, својеручно награђиваше заслужене убојнике орденом св. Ђорђије за њихову храброст и јунаштво.

Дао је царску ријеч оним, који издисаху од тешких мука, да ће Он водити бригу о њиховој породици и да њихове заслуге неће заборавити. И доктори и сестре милосрђа, које су сустопице пратили рањенике и дисале покварени ваздух, осјећале су нове силе у себи, гледајући пред собом Оца руског, који тјеши и излива милост и благодарност свом народу. Лично је изашао после битке, те је захваљивао јуначким војскама, топло се молио за погинуле на бојном пољу над братским гробницама и на парастосима у сиромашним бугарским црквама. Непрестано забринут и узнимирен, често подвргавајући се мјесној тешкој грозници — Он је ипак свагда био ласкав и показивао се расположен, прикривајући своје слабо здравље. Готов је био да са посјетиоцима разговара о новостима, које му долазаху из армије, јер знаваше општу радозналост. Вазда је живио у главној квартири код војска, не бринући се што су непријатељи близу и пренебрегавајући личну опасност.

Руски је Цар пред лицем цијелог християнског свијета и својег народа остао вјеран свом позиву: да ослобођава из невоље, да поправи стање млађе браће.

Војна се свршила. Мир је закључен. 19 фебруара 1878 г. подписан је Сан-Стефански уговор с турском. Словени су ослобођени од турске невоље.

Србија је постала савршено слободно краљевство. Из једног дијела бугарске установило се бугарско књажевство, које плаћа данак турцима, а други дио, ма да је остао под турском влашћу, али му је дата таква управа, под којом су већ немогућа турска насиља и зулуми. Босна и Херцеговина дате су под заштитом сусједној држави — Аустрији. Црна се Гора раширила, добивши плодни крај, по бријегу Скадарског језера с вароши Подгорицом и добивши саобраћај с јадранским морем с варошима Баром и Оцињом. Русија је добила плодну област

у Азији с тврђавама Карсом, Ардаганом и Батумом и придунавски дио Бесарабије. Свето дјело руског народа је свршено. Велики се Цар назвао Цар-Ослободиоц балканских Словена.

Не би се сваки вјенценосац ријешо да предузме на себе такве подвиге, које се клону к преустројству државном; не би сваки завојштио по осјећању хришћанске љубави тако куражно и без личне користи. Али у Богу починули Цар Александар II, с надом на Бога, пун срдачне љубави к својим подајницима и ближњим, по својој мисли и чувству, замислио је и извршио добра дјела за свој и братски народ.

Али и пак гнусна узбуна друштвених отпадника, жалосних непријатеља Бога и отачаства, није поштеђела драгоцен живот великога Цара и Он пада од зликовачке руке 1. марта 1881 г.

Такав мученички свршетак Царев, који је узео на себе крст свију неправда и безакоња, који је од прве минуте своје владе, па до последње, старао се о срећи својих подајника и који је усрећио својијем реформама своју љубљену Русију и који се користоваше бескрајном покорношћу својег народа — бацила је у крајњу тугу све Русе и изазвала је ужасно негодовање против цароубица. Русија је и вас словенски свијет горко оплакивао неочијењени губитак, душевно тужећи за Царем-Оцем и добротинитељем, а Руси, сјећајући се имена Цара-ослободиоца, и данас се вазда прекрсте.

У многе вароши за спомен у Бога починулог Цара зидају се храмови и подижу се многобројни споменици.

За срећу је твоју, руски народе и југословенски свијете, владао Цар Александар II. прекрсти се и побожно реци: вѣчная память Цару ослободиоцу, императору Александру II.

(Наставиће се.)

Л О В Ћ Е Н С К И Ћ У Л И Ћ И.

из збирке Јована Поповића-Липовца.

I.

И све би мирно...

И све би мирно ка̄ сан ђетета,
Кад на груд мајке дише и спава;
 Но зас'ја сунце, и чаром свјета
 Пробуди цвјеће, и сину трава.
Ђерданом китним стас јој танани
Обави роса. А шарно цв'јеће
 Мириса пуно, вјетрић лагани
 Целива страшно као да неће!
Ружа од стида спуча се... брани...
Узалуд зефир к себи је мами —
 Она од страха бљеди и дрхти,
 Ђердан од росе вјетар јој просу!...
Мој мили цв'јете, не бој се смрти,
То косар није — не носи косу.
 Распучи твоје мирисне груди,
 Нека их вјетар бујни мирише...
Он ће да у те страсти разбуди,
Јер он те љуби од иког више!
— „Не! нећу! никад невјерна бити,
Славуја само ја ћу љубити!“
А сунце зас'ја много силније,
Оставио је порпурни veo.

А славуј слатко вјетру се смије
 Јер је са ружом ноћу провео...
 Пјевџо јој пјесму пунаду чара,
 Љубави страстне, љубави вруће
 Уливао јој је по сред њедара
 Вјерност до гроба, љубав, чезнуће!
 — Тако ти златне љубави вруће
 Мучи ли тебе за мном чезнуће?...

II.

З б о г о м.

Збогом мој мили — растанак с тобом
 Можда је кратак — дуг може бит!
 Али је за ме ко да се гробом
 Ја хоћу тужна саставит!
 У св'јету вишем можда ћеш другу
 Ти љепшу наћи него сам ја;
 Но такву љубу и вјерну другу
 Ко што сам ја — не никада!
 Па живи срећно, уживај, хајде!
 Ма да је тежак сад растанак,
 Но што ћу јадна, већ нема фајде
 Надати ћу се на састанак...
 Останеш ли усамљен ко што ћеш,
 К мени похитај, кумиру мој, —
 у забачену љубу ти наћ' ћеш
 Њекад премио идеал твој!
 Опростићу ти — заборавит' ћу ти
 И муке тешке, презрење још!...
 Погледај на ме — ма се не љути
 Драгане мили — сад можеш поћ!
 — „Не могу!“

III.

Пјесма љубави.

Под прозор твој ја
 Снужден и смјеран,
 Твојој љепоти
 Ко цербер вјеран,

Пјевам и тапћем
 Ја уз гитару,
 И страстно шапћем
 Све пјесму стару :

Љубим па љубим!
 Страдам па страдам!

Вр'јеме не губим,
 Јер се све надам.

Љубав је моја
 Свак' дан силнија —

Ладноћа твоја
 Ма да м' убија!...

Страстно те љубим,
 Не мање страдам...

Вр'јеме не губим,
 Јер све се надам!...

Под прозор, мила,
 Снужден и смјеран

Кунем се теби
 Бит вјечно вјеран!

ПАМТЕЊЕ

и његова важност за здрав и плодан умни рад.

пише д-р П. Миљанић.

(Свршетак)

Кад се памтење и остала душевна радња збивају у милионима ћелица, што су густо запружиле сву сиву и вијугасту површину мозга, има ли на том пространству какве подјеле рада? Има ли одвојених метоха, који на свој рачун заповиједају: једни свјесним осјећањима разних дијелова коже, други вољним покретима, трећи операцијама мишлења? Рађа нам се питање о сједишту, топографији или локализацији памтења. Ради лакшег изучавања мозак у глави раздијељен је на области и дијелове са особитим именима. Из анатомских и физијолошких радова доктора Гала, који је у почетку овог вијека основао читаву теорију о распознавању душевних способности по спољној форми лобање, такозвану френологију, која је пуна научних заблуда, али и стварних открића; из доцнијих опита над мајмунима, псима и другим животињама Мунка, Феријера, Нотнагела, Хицига, као и из љекарских посматрања над болесницима, што су по смрти дошли под анатомски нож ради контроле, — излази као више или мање доказано ово:

Да се сједиште очних слика, или памтења за све што је виђено, налази на задњој површини моздане коре обојих полусара; за запамћене слике чувења — у сљепо-очним режњима (*lobi temporales*) или ушној сфери. А сједиште памтења за упечатке мишићно-тактилне (додир, бол, температура, мускулно чуло) находи се у предњој области мозга, у двјема централним вијугама, т. ј. у непосредној близини центара за покрет руку и нога. Пок. проф. Шарко први је доказао, а сад сваки практични љекар то често посматра, кад се ударом споља или болешћу изнутра разруши трећа лијева чеона вијуга, да пацијент изгуби језик (*aphasia*). То значи да је у њој средиште говорне ријечи. При посмртном парању знаменитог оратора и државника Гамбете нашли су да је мозак тежак само 1100

грама, дакле испод просјечне средње цифре, ¹⁾ али му је лијева трећа чеона вијуга, названа Броковом, била изванредно развијена, остале пак вијуге многобројне и врло лијепог кроја, уз то предњи дијелови мозга релативно испупченији од задњих.

Поред природних склоности за ову или ону врсту памтења или репродукцију слика, оштрина памтења зависи даље од узраста, пола и ступња културе. У опште узима се да се одрастао човјек не може опомињати догађаја, које је преживљео испод четири године. Но посматрања ове врсте нијесу са свим тачна, а мучно их је и контролисати. Кад се једном у друштву повео разговор о томе, пок. Јово Павловић, књижевник и министар, причао је како је као младић све мислио, да памти кад је и како је умро митрополит Стратимировић, док га нијесу родитељи разувјерили с доказом, да им се Јово у то доба још није био ни родио. Мој колега др. Ст. Огњеновић с поузданошћу тврди, како му је било три године кад му је мали брат умро, и да су му тај догађај, скуп људи и церемонија сахрањивања остали у живој успомени и до данас.

Но ради изучавања развитка памтења, да видимо има ли какве непрекидности између дјечијег првог искуства и доцнијег?

Никакав човјек ни дијете не могу се споменути свог првобитног незнања и немоћи, кад није умјело да држи главу право, да сједи, једе, стоји, да иде. Али мало касније већ то тако није. Дијете од 3 или 4 године може се сјетити појединих доживљаја из своје друге године, премда те успомене нијесу дурашне. У прилог овоме наводи Прајер ²⁾ многе примјере из својих и туђих посматрања. Његов трогодишњи синчић спомињао се врло добро времена, кад је сакато изговарао ријечи. „Пошто је већ научио да лијепо каже *frühstücken* (доручковати,) на моје питање, вели он, да каже како је то прије изговарао, указавши му на неке околности, дијете би мало размислило и одговорило: *fritik*.“ *Lindner* (1882 г.) приказује овај примјер: „Мајка је направила свом двогодишњем дјетету саонице из поштанске дописнице; кроз неколико ура то се развалило и бацило.“ Након четири недјеље долази друга: дијете је граби из рука поштијера говорећи: Мама *Litten* (у мјесто *Schlitten*, саонице). То је било у љето кад дјетету мисао није могло ништа навести на саонице. Мало доцније дијете је исказало исту жељу, кад су донијели писмо с поште.

1) Из 1000 измјерених мозгова нађено је, да је код људи у средњу руку мозак тежак 1325, а код жена 1142 грама (*Revue anthropologique* 1882, N-ro 1. *Topinard, poids du cerveau par Broca*).

2) *Preyer, die Seele des Kindes*, 2 Auflage Leipzig.

Да наведем и неке црте о дјетском памтењу из нередовних записака о првом добу развијања интелекта у свог старијег сина Павла. У љето 1891 год., кад му је било 22 мјесеца од рођења, пошао сам са женом у Беску, у Нови, ради морских купања. Послије неколико дана једна од служанка, којој је ваљда додијала „лацманштина“, а нешто да забави дијете, стаде грдити град Нови. Ријечи њене: „лијепо Цетиње“ дијете потврди и понови: „епо Цетине“ и одмах стаде весело својом иницијативом ређати по имену сву познату цетињску дјецу: Мнан (Миљан), Екица (Јелкица), Иво, Д(ј)уке, (Ј)оке О(л)га, Нана. На питање гдје је кум и кума, он одговори: „тум, тум,“ и у исти час подиже ручицу и с гримасом додаде: „би Ове.“ Идеја о куму и о куми изазивала је успомену о догађају, кад је стара служанка в. И. Пламенца замахнула једном љети у башти на јуне, од ког се дијете уплашило. Доцније кад би је год видјео или се ње споменуо, он би понављао: „би Ове (удри Јове). Th. Ribot уврестио би овај случај у афективно памтење³⁾.

По повратку кући дуго је спомињао Даницу, дјевојчицу кућног газде млађу од њега, како се с њоме играо, водио је за ручицу и учио је ходати. А на питање што је рекао, кад смо се у вече уз Которске стране на Цетиње враћали и с висине море и мјесец над морем гледали, он би у току 2—3 мјесеца, а и доцније, причао како је прст пружио си казао: „(В)ићи, мама, нуно м(н)ого (с)унице!“

Памтење, као што вели Мантегаца, растећи мало по мало стаје на своју највишу снагу између осме и шеснаесте године. На тој висини може остати за дуго до у зреле године, а може се по некад вјежбањем и боље изопитрити. Delaunay тврди да оштрина памтења достиже свој врхунац у тринаестој години живота, а од тог доба све више и више опада. Примјетило се да ниже људске расе, Црнци, Кинези и т. д. уче стране језике брже и лакше, јер стоје на ниском ступњу развића. Жена има боље памтење од човјека, глумица научи улогу брже него глумац, младић боље памти него ли одрастао, старац лошије

³⁾ Он је у октобарској свесци *Revue philosophique* 1894. написао чланак „Memoire affective,“ у ком доказује, да се емоционална стања душе (љубав, гњев, мржња чуђење, страх, радост, жалост и т. д.) могу у памети оживљавати, случајно или намјерно, исто као и остале слике. Љутитом човјеку појури крв у главу при самој успомени о свом непријатељу. Стидљиви људи поцрвене кад помисле на учињену глупост. Заљубљен мислећи о својој драгој, производи потпуно стање љубави. Риба закључује да према томе постоји тип афективни, општи и парцијални, тако јасан, као што су типови очни, ушни, мускулно-моторни. Психолози не усвајају за сад тај нови тип, тврдећи да се памте само прилике, које су пратиле та афективна стања, и да су та пријатна или непријатна осјећања управо моторне природе.

од зрела човјека. Спољни упечатци урезају се у млади мозак јаче него доцније, старци не знају често шта је јуче било, а о догађајима из свог дјетињства и прољећа живота причају не рјетко са највишом живошћу и јасношћу.

Још као ђак гимназије чуо сам први пут од проф. Милојевића, у Биограду, да је писменост непријатљ памтењу. У самој пак ствари слабљење памтења, као што смо видјели, зависи од тог невеселог факта, што смо како који дан све старији, а затим од ширења и нагомилавања знања, која помоћу писмености и штампе добијамо. Кад бацимо камичак у воду први потрес житкости јак је, а што се даље од средине иде, кружни валови мало по мало слабе, док се сасвим не изгубе.

Догађаји који су произвели на нас силни утисак дуго се памте. Домаће и народне несреће сваке памте ко их је видјео. Кад мати свом дјетету удари шамар зато што му је она нешто рекла, а оно заборавило, па дода: „сад ћеш боље памтити,“ потврђује тај психолошки факт, и ако о њему и не слуги. Енергични упечаток од заушнице веже се у памети трајном везом са заборављеним предметом.

Рибо цитира из Карпентерове „физиологије духа“ случај, ваљда до данас јединствени, гдје се зрио човјек сјећа својих утисака из најудаљенијег дјетинства: „Један господин, који је био обдарен способностима за вјештине (важна карактеристика), учинио је са својим пријатељима излет у близину замка грофа Сусекса, гдје никад прије није био. Прилазећи великој порти учини му се тако јасно, да ју је некад видјео, и то да сад опет виђа не само та врата, него и људе озго, а магарад доље. Ова жива увјереност бјеше за њ загонетка, те се обрати својој матери не би ли му објаснила. Од ње он и дозна да су баш у то мјесто правили екскурзију кад је њему било шестнаест мјесеци, да су га носили на магарету у котарици; да су га оставили доље са слугама и магарцима, а остала дружина била се попела на широку порту замка да руча⁴⁾“

Људи, који немају добро памтење, те се боје да не заборава неки предмет, прибјегавају, к асоцијацији идеја. Вежу тај предмет са ријечи и предметом, којима су већ привикли. Учине мртвоузлицу на марами или какав знак на одијелу на извјесном мјесту, како би тај знак прискочио у помоћ претстави намијењеног предмета, који би могао пажњи умаћи. На том је

4) Ribot, les maladies de la memoire, стр. 144.

основана такозвана мнемоника или вјештина да се памтењу помогне ⁵⁾)

При поступном онадању памтења нестаје најприје особних имена, затим ријечи и најпослије угашавају се успомене и о самим фактима.

Кад хоће љекари да испитају и оцијене колико су све душевне способности у неког умно обољелог посрнуле, они обично прво обрете пажњу на памтење у пацијента, те по томе суде о његовом психичном стању у опште.

Но ми у ствари много мање заборављамо, него што нам се чини. По негда се утисци тако изгледе из наше памети, да ми сасвим престанемо и мислити о предмету, и никаква наша усиљавања не могу да изазову успомену о њему. Има случајева да нам се неке мисли, особито ријечи, у памети запечате као крадом, без нашег знања. Таке и њима подобне привидно угашене успомене могу да ускрену или у повољним нормалним приликама или пак при ненормалном стању мозга: у сну, бунилу душевно болесних, у пјанству, при хлороформисању, употреби наркотичних сретстава, као опијума, хашиша и т. д.

Честа и обична садржина наших снова — то су те скривене успомене, које су и подржавале вјеру у надприродна казивања и прорицања. Као што нема урођених идеја, тако нема ничега новог у нашим сновима, што није у нашем разуму бар скривено, неопажено, постојало или се бесвјесно комбинирало: *nihil est in intellectu quod non prius fuerit in sensu* (нема ништа у уму, што већ није било у чулима), изрека, коју приписују самом Аристотелу. Маугу ⁶⁾) прича да га је неки библиотекар увјеравао, како је он у сну видјео женску, којом се он послѣје оженио, премда му је иста била дотле по све непозната, или је бар држао да ју прије никад није видјео. Без сумње то је био случај бесвјесне успомене. Што се догађа с нама у сну, то бива и с човјеком, који је вид изгубио. Лишен свију унепчатака вида, који би му могли одвући пажњу и расијати га, некадашње очне успомене слијепца чувају се веома живо. Заборављена лица, слике, епизоде долазе на памет мало по мало, а по кад кад сасвим изненада, те изгледају као старозавјетно откровење, ревелација. Ваљда су због тога у стара времена Грци

5) Мнемоником или мнемонтехником, по казивању Цицерона, служили су се бесједници особито у старо доба. Они би себи преставили какву варош, кућу или камару, па би на отсјеке подијелили оно, што им је требало пред публиком говорити поређали једно до другог у замишљеном ограниченом простору. Подобна асоцијација основ је и данас разним методима мнемонике. Једна од њих замјењује појмове, ријечи и слова са цифрама и обратнo.

6) Сонъ и сновидѣнія. А. Мори, переводъ Пальховскаго, Москва.

и Јевреји приписивали слијепцима дар прорицања. Ко је изгубио очи усљед болести, у рату или каквим несретним случајем, још му се дуго у сну чини да гледа. Један трговац, пошто је изгубио очи у двадесетој години, описао је доцније тачно црте свог братучеда, што му се у сну снио, макар да га у животу није био никад видјео. Тражећи узрок тој загонетној појави, он се послије дуге недоумице сјети, да је некад видјео фотографију братучеда у другог свог рођака.

Изванредна брбљивост, коју опажамо код неких манијака и пијаног, као и њихова исповијест пошто оздраве и отријезне се, казују нам с каквом необичном брзином у памети долазе и пролазе имена, ријечи, мисли, често без најмање логичне везе. У лудилу, отрављању шпиртом, индијском конопљом, у наркотизацији етером или хлороформом, при душевним потресима узбуђеност памтења (хипермнезија) зависи од убрзаног крвотока у мозгу.

У Берлину откинули су под хлороформом ногу једном шумару, који је у дјетињству био на граници Пољске, а преселивши се доцније у току 40 година говорио искључно њемачки. За вријеме операције говорио је, пјевео, молио се Богу само на пољском језику.

У нашој цетињској болници било је при хируршким операцијама много куриозних исповиједања. Међу осталим не мало нас је изненадио један по старији Херцеговац, који је под наркозом у стадију узбуђења стао бројати: њи, ди, тре, катр, пенс, ђашт... и нешто арбанашки псовати. Доцније упитан о томе, он је објаснио да је давно, једва памти, провео неколико дана на граници Албаније.

Један лутерански пастор у Америци примјетио је да се Нијемци и Шведи, којих је било много у његовој парохији, пред смрт сви моле Богу на свом матерњем језику, и ако је већ прошло по 50 и 60 година како говоре само енглески.

Из историје могу се навести многа лица, која су се одликовала ванредно јаким памтењем. Персидски цареви Кир и Артаксеркес II, римски цар Хадријан, конзул Сципион знали су на памет имена свију својих војника. Ориген, знаменити богослов, диктирао је у перо једновремено седморици писара. Мезофанти, како његови биографи причају, знао је до пред смрт и слободно говорио 58 језика. Мозарту је било 14 година, кад је у Сикстовој капели у Ватикану слушао дивно *Miserere* од Алегрија, с ког су наше биле забраниле скидати копију, запамтио и саставио у ноте без погрешке тај сложни и дуги музикални комад.

Ако се може говорити о памтењу у једног племена или народа, као и о другим његовим особинама, памтење родословља и јунаштва најбоље је развијено код Срба у Црној Гори. Косовске и раније традиције, храброст појединих људи и племена, крвно сродство при осветама међу завађеним братствима највише су занимали умове, те се најбоље и памте.

Но хипермнезије мјеста, особних имена, лица, ријечи и т. д. нијесу ријетке, али ни тако интересне и поучне као што је памтење феноменалних рачунџија. У париској медицинској академији био 1892 г. претстављен 24-годишњи Јаков Иноди, који је пред ученим скупом вртоглавичном брзином израчунавао најтеже математичне задаће. Он се родио у Пијемонту као син сељака и у дјетинству чувао овце. Још кад му је било само шест година почео је да сабира бројеве из 12 цифара, одузимање по 10 и да множи три цифре са три. Год. 1880, у својој 12 години, дошао је био први пут у Париз и проф. Брока међу осталим описује га овако: „Иноди је дијете мршаво, слабо и према годинама врло малено; глава му је према тијелу врло велика и неправилна. Чело је бомбасто, а двије чеоне и темене испупчености јако и неправилно развијене, што не зависи од водене болести, већ од хипертрофије мозга. Он не зна ни да чита ни да пише, цифре има у глави.“ Кад је кроз 12 година по други пут дошао у Париз, знао је читати и писати, учинио виши напредак у необичном умственом игрању с цифрама и задивио свијет. Ево како ради: са скрштеним рукама на сцени он са ванредном пажњом слуша цифре, које његов гавда-предузимач (импресарио) пише и гласно чита са велике црне табле за леђима Иноди, како би га публика могла контролисати. Истог тренутка он разријешни задаћу, не пишући и не скидајући укоченог погледа са гледалаца, који га ни чим не могу збунити. За неколико секунда он сабере седам бројева са по 8 до 10 цифара: све на памет са својом искључном методом. Он сврши одузимање од два броја до 21 цифре за коју минуто, извуче брзо квадратни корјен, кубни корјен, из броја од 8 до 12 цифара: он с невјероватном брзином нађе корјен шести, седми, из броја са више цифара. Помножи, подијели цифре готово прије но што се изговоре. Још чуднија ствар: уру послје тога он се сјећа и понови на памет све многобројне тешке задаће са ванредном тачношћу. Радо се занима са изналагањем седмичног дана, који одговара извјесној епохи, рецимо 15 марта 1243 године, изнађе колико је ко проживио сати, минута, секунда, са невјероватном брзином. Него Иноди није само рачунска ма-

шина, јер он идући од познатог к непознатом поступно решава проблеме, које се обично сама алгебром врше.

Интересан је спољни изглед Иноди за вријеме, рада: докле сабира или одузима билионе и квинтилионе, он очију не затвара, само климне који пут њима, шапуће, и претом лијеве руке по чешће превуче по длану десне. Рекло би се да му цифре не престано звоне у ушима, као музичару ноте компонованог комада. Иноди сам објашњава да он при множењу рачуна не као ми од десна на лијево, већ обратно, на примјер кад множи 345 са 527, он поступа овако:

$$\begin{array}{r} \text{a) } 300 \times 500 = 150.000 \\ \text{b) } 300 \times 27 = 8.100 \\ \text{c) } 527 \times 40 = 21.080 \\ \text{d) } 527 \times 5 = 2635 \\ \hline \text{Сума} \quad 181.815^7) \end{array}$$

У почетку овога вијека путовао је и свијету показиван Американац Зера Колберн, чудесни рачунџија као и Иноди, с том разликом што је он је уображавао цифре пред очима, а Иноди, као што смо видјели, ушима чујао. Један је дакле припадао очном, а други ушном типу памтења. Затим спомена заслужују Манџијамел, из Сицилије и Анри Монде' Француз из околине Тура, оба побани.

Сви они налице један на другом као јајету: из раног дјетинства осјетили су потребу да непрестано рачунају, то им је као недољива органска потреба. То је фаталност. По мишљењу проф. Шарко, који је као најнадлежнији изучавао Иноди и подобне, та дјеца и младићи-чудовишта не спадају у здраве, већ у патологију, у такозване насљедно неуравнотежене. Кад би им се могло тачно испитати родословље, нашли би се сигурни трагови опадања. За невољу по науку ни један од тих необичних рачунџија није посмртно дошао под анатомски нож, да би научници што боље ријешили питање о локалном памтењу.

По некад се и међу блесавим могу наћи случајеви јако развијеног памтења. Опазило се да им чула нијесу подједнако у развиту заостала. Није се дакле чудити ако у истих, при слабости или ништавости општег памтења, може бити дјелимичне хипермнезије. Неки идијоти кадри су вам повторити арију, коју су чули само једном, и ако су за друге упечатке по све неспособни. Један слабоумни могао се опоменути свију погребана

7) Semaine médicale 1892.

у своме селу за 35 година, и казати име, презиме и године умрлог, као и људи који су били у спроводу. Један посјетилац „убјежишча дља идијатов“ у Петрограду⁸⁾ прича, да је ту видјео дјевојчицу идиотку са особитим математичким способностима. „Де, помножи 17 са 12?“ — „Двјеста четири.“ — „Добро, једанест са петност?“ — „Сто педесет пет.“ — „Раздијели 146 са 28?“ — „Пет и остаје ми 6.“ — „Помножи 312 са 9?“ — „Износи 2808.“ Она је то, вели израчунавала на памет далеко прије него ли он пером. На питање, како она то ради, дјевојчица, која је у свему осталом потпуно блесава, одговорила је: „па тако“.

Ми смо се навлаш нешто више забавили овим „једностранним генијама“ не само ради поучности и занимљивости таквих изузетних појава, већ и ради зближења теорије проф. Ломброзо и његове школе, да наиме геније и лудило имају исти извор, да генијалан човјек мора да буде, ако не баш ударен, токиран, оно свакако да је без равнотеже.

Пишући ову малу штудију ми смо имали у виду да, према сувременом стању психо-физиологије, овлаш прегледамо услове, процес и важност памтења међу осталим функцијама духа: Оно је полазна тачка сваком људском знању, расуђивању и у опште умственом раду, па према томе и васпитању у кући и школи.

У старија времена главни задатак наставе састајао се у самој механици памтења, без обзира на то разумије ли ученик предмет и хоће ли му то у животу требати. Против таквог правца дигли су се у XVII. вијеку Јан Коменски у својим педагошким списима „Didactica magna“, „scola ludus“ (велика наука о настави и школа као игра,) а у XVIII. Ж. Русо и др. У садање доба пошло се средњим путем. Љекар и педагог не могу одобрити сувишно теретење нејаке дјеце другим низом стихова за декламацију, и неразумљивим учењем „од слова до слова“ читавих страница на памет. Али исто тако осуђују и одвећ ревносно вођење обичних и стенографских биљежака од стране ђака, ма да је томе узрок нагомиланост материјала у средњим и вишим заводима. Педантске биљешке ослобођавају од труда неодложног понављања у памети, од самопоуздања и потребне гимнастике мозга.

Снажење памтења сматра се данас као врло важан задатак наставе. Ми смо разгледали чињенице и разлоге по којима је новија наука раздијелила људе на разне типове, према томе

8) Журналъ Образованіе, декабрь 1894. Петербургъ.

како што који најлакше памте. Образован родитељ и наставник стараће се да за рана уоче дјетску природу и склоност, те да се тиме при васпитању користе. Што дијете разумије то треба и тврдо да запамти, те да у многостручној вези са осталим духовним елементима постане потпуна својина ума.

Па како да живимо, како би сачували што дуже добро памтење?

Ми смо видјели да се памтење распада у поједина памтења, исто као што се живот једног организма распада у живот органа и ткања, у анатомске елементе, из којих се састоји. Свако памтење претпоставља вибрацију или модификацију нервних влакана и ћелица. Но ова измјена ћелице у површини мозга, која прима спољни утисак, није исто што и траг од печата у воску. Тај се утисак врши у живом ткању, које се непрестано молекуларно обнавља, као што можемо да закључимо по изобиљу крвних судова, што обливају мождане вијуге. Памтење зависи дакле непосредно од хранења.

Према томе све што помаже правилном питању и молекуларном кретању ћелице, олакшава у једно и памтење. У великим варошима могу се не ријетко на четвртој страни новина читати објаве, како тај и тај даје сигуран савјет и сретства да се одржи памтење. То су шарлатанске шпекулације. Хигијена памтења, то је хигијена душевног рада у опште. У здравом тијелу здрава и душа. Чист ваздух у кући и ван куће, удесна храна, и одијело, чистоћа коже, умјерен рад и одмор, разложна употреба нервних сретстава, кафе, чаја и т. д., уздржљивост in *Vaccho et venere*, — и у опште све што кријени цио организам, у једно снажи и памтење. Напротив бављење у загушљивом и димном ваздуху, недовољна храна и одјећа, претјерано душевно и тјелесно напрезање, неиспаване ноћи, душевни потреси, злоупотреба полним нагоном и шпиритуозним пићем, разне болести, — дакле све што худи тијелу, ослабљава у једно и памтење.

Да завршимо красним савјетом Мантегаце: потрудите се да удесним васпитањем самог себе изоптрите памтење радосних дана и догађаја, а да притупите и угушите успомене жалости и болова. Само тако проћи ћете вишу половину пута, који води срећи и задовољству.

ПОШЉЕДНИ ПОЉУБАЦ.

I.

— Устајте, дјецо! Здравко! Борко! Миливоје! Милутине! Растко! Спремајте се! Од честитогa кнеза дош'о је глас и налог, да се све диже, ко се дићи може и да иде на Косово равно, а ко не дође: у дому му ништа не остало; у пољу му не родила шеница бјелица; не имао од срца порода и све му проклето било, ко не дође на бој на Косово; — ето тако поручује наш честити кнез Лазо својијем вјернијем. Па не оклијевајте, дјецо, спремајте се у име божије. Ставите оклопе и челенке. Узмите убоита копља и појашите коњице лагане. И ја бих с вама, дјецо, али рана, коју на Марици задобих, не да ми, да копљем владати могу. Но фала богу, кад сте ми ви здрави, да здравом мишицом браните Србију. Хајте, дјецо, у име бога! —

— Устајте, чеда моја — упаде у говор војводе Драгутина његова вјерна Борислава. —

— Мајка вас је родила и одгоила, а за слободу српску намијенила. Вукосаво!, дај браћи помози да се спреме. Отари им калнаке и челенке, нек су ми дјеца чиста и свијетла пред честитијем кнезом. —

У млађега поговора нема.

Сеја је браћи помогла и они су се спремили.

Пред старим двором војводе Драгутина стоји пет његовије синова, на пет брзије коња. Гојни коњи уздигнули главе, а грива им до копите пада. Ушима стрижу и немирно кошају првијем ногама.

Рујни вечерњи зраци, као слатки поздрав са запада, стижу и чаробно трепере на јуначкијем оклопима и челенкама.

Стари војвода и његова Борислава гледају дику своју, а родитељска љубав измамила им сузе на очима.

Лијена Вукосава носи кондир и иде од брата до брата, на им још по једну за сретног пута точи.

— Збогом, дјецо драга, Бог нека вас чува и не дао, да се и један са Косова под жигом срама и невјере поврати, него били дични и смјели борци! то вам ваш бабо вели. —

— Збогом, чеда моја. Мајка вас је увијек са поносом гледала, па се нада ваша мајка, да се и од сад никакав пријекор неће због вас стићи. Збогом дјецо моја; чувајте образ, а живот нека бог чува. —

— Збогом, браћо мила, Здравко, Борко, Миливоје, Милутине, Ратско, збогом!; за вас ће се сеја молити благом богу, да вам буде у помоћи! —

И са убојним копљаницима кренуше се лагани коњици. Румена вече клону и угаси се, а брзи коњаници изгубише се далеко у помрчини.

II.

Све се дигло, што се дићи могло.

Што је за бојног копља било, устало је на ноге јуначке и кренуло се за слободу. Само старци и старице остале су на дому. Нити се види да когод оре, нити копа. Сва су села мртва и пушта. По пољанама богата крда пасу, али се пјесма пастирке не чује. Забринута је и тужна. Нит шале, нит весеља, само видиш, како покоји црни гавран прелети онамо далеко, Крушевцу граду....

III.

Ноћ је.

Сребрна мјесечина обасјала, па као дан.

Плодно класје шенице бјелице под горскијем вјетрићем ледуја се и шапуће, а покоја препелица пробужена тијем шепатом, прхне и полети по сребренијем зрацима мирне мјесечине.

Никога ниђе

Све спава и почива, само шћерка војводе Драгутина, лијена Вукосава, не склапа своје црне веће,

Мирис питомих ружа, што у њезиној цвјетају башчи, можда ју је ноћас од санка завао.

Ту, ће се безброј цвјетава њиха и шапуће; ту, ће је многе звјездане ноћи са драганом провела, стоји лијена Вукосава, ал не тако весела као прије. Нека божанска туга прелијева се сјетно преко њезиној чистоог лица, а очи јој, чисто видиш, нешто жуде и траже.

Праменови њезине расплетене косе трепере мило под до-
диром вјетрићевог крила, што са цвјетова лепрша.

Пуне дјевојачке груди таласају се и дишу бурно.

Она је клекла и у тишини тихе ноћи њезина малена уста
шапућу тајно, — моли се.

Моли се богу, за Српски народ, да победи и да се спасе.
Моли се за пет својих брата, пет сјајније душа, да се здраво
са бојног поља у њезин загрљај поврате под вјенцима лаво-
рике. Моли се, да бог спасе свијетлу круну Грбљановића.

Али у њезиној благој молитви звијезде су чуле још једно
име, за које се она тако топло брине; име, које је њојзи тако
свето и мило, за које би дала све на свијету.

Она се молила и за свога драгог Твртка.

Њезина је душа далеко блудила, тамо, где се српска војска
скупила, где су њезина лијепа браћа и драги јој Твртко.

При шаптању њезине молитве, све се било притајало, нити
је вјетрић дисао, нити је славуј пјевао, а руже су чисто при-
тајале дан мириса свога. Све је слушало слатку тајну њезине
душе.

Она се молила.

Но наједанпут из њезине молитве тргоше је иза цбунова
тајни кораци и дуги осјен, који се њојзи примицаше.

Она се трже, забаци косу, што јој се бијаше просула по
мирисавијем њедрима и са нејасном зебњом гледаше напријед.

— Вукосаво, јеси ли ту? — зачу се притајани мушки глас. —

— Вукосаво! — поново се зачу, и пред младо српско дје-
војче ускрсну с витим стасом лијепи младић. На глави му блиста
челенка, а у висину диже се убоито копље. Дуги црни перчин
тресе се низ његове широке плећи.

То бјеше Твртко, син војводе Вукосовића.

Вукосава непомична остаде; збуњеном дјевојчету јако је
срце било, а дах јој застаде и једва оте јој се глас:

— Твртко, за име бога, откуд ти сада? Где су ми браћа?
шта је са српском војском и бојем? Зар је честити кнез с Тур-
цима примирје учинио, те се врати, Твртко? —

— Вукосаво моја, није то, него ја без тебе ни часа не могу
бити. Ето, ја се кренух са осталом браћом и рекох ти „збогом.“
Но како зађосмо онамо за далеке горе, ја не могах даље ни
корака. Све си ми ти у мислима и лијепо видим, да ме пратиш
и зовеш себи. Никако срце да се смири, чисто хоће да ми про-
бије прса, па ето лијепо чујем како ми збори: „врати се, врати

Вукосава те зове.“ И ја му послушах глас, Вукосаво, и украдох се од дружине и ево ме опет код тебе.... —

И његова рука диже се и полети, да обвије танки дјевочјачки струк, али Вукосава одскочи на страну, оштро га погледа, па му рече:

— Ни корака да ми приступио ниси, стани да те питам нешто:

— Јеси ли ти чуо, шта је поручио наш честити кнез Лазо: „ко не дође на бој на Косово, у дому му ништа не остало, нити му родила шеница бјелица, и не имао од срца порода и проклет био, ко не дође,“ јеси ли чуо ове ријечи? Па јеси ли ти преда мном, или је само сјенка мога Твртка?! Је си ли ти онај, с којим сам се поносила и дичила међу другима својим? Јеси ли ти јуначки син војводе Вукасовића? Не! Одаље се од мене! Ти ниси Твртко мој; ти ниси за копље; преслицу ти треба дати. Зар шћи смјелога војводе Драгутина смије љубити онога, који се од браће краде и с' бојног поља бјежи, да се мази у загрљај драге. Ко за отаџбину није кадар погинути, није кадар ни љубити. Бјежи, даље од мене!... —

К'о хладни камен стајао је Твртко.

Врући огањ стида палио је његово лице.

Његова јуначка прса тресла су се „част рањена жеже храбра прса.“

Вукосавине ријечи биле су гром, који га је поразио.

Он дубоко уздахну и скиде калпак и са широког чела отра зној, који га бијаше пребио, па погледа Вукосаву и једва јој рече:

— Збогом! и крену даље и оде, а сребрена мјесечина пратила је пораженог јунака и зрачила му далеке путе.

Вукосава остаде, остаде гледајући за лијепијем Твртком, а туга кидала јој је немирно срце. Па она би га тако грлила, љубила би га по стотину пута, ал не може. Домовина сад захтјева борбе, а не миловања. И поново њезина душа молила се богу...

— Хајде и ти, хајде — наједанпут прохуја глас неке тајне силе кроз срце Вукосавино. —

— Хајде и ти онамо, куд ти Твртко оде; онамо, куд твоје пет миле браће крену. Хајде, крећи се, Вукосаво, и тебе зове глас домовине, да њезинијем борцима будеш у помоћи! —

И њезине очи синусе горућијем пламеном и она крену, и као да јој нека света мисао даде новог живота.

IV.

Лијепа Гордана, сеја Тврткова, спавала је мирно у малој соби. Кроз прозор провирио мјесечев сјај и трепери на њезињем густијем косама, што се бијаху просуле по њезиноме подглављу. Пред иконом Св. Ђорђије горукало је мало кандиоце и као да се и оно, заједно са молитвом, коју Гордана у сну шапућаше, молило за спас српскога народа. Вјерна сеја непрестано је сањала свога Твртка, непрестано се разговарала и баш кад га шћеде да загрли, један врели пољубац трже је и она уплашено скочи, но кад чу Вукосавин глас, њезино зајапрено лице обасја свјетлост пријатељског осмијеха, али у исто вријеме са зебњом зашита је :

— Шта је по богу сестро; што те доведе мени у то доба; да се није штогод старом војводи десило? --

— Није ништа, Гордано моја; не бој се, мене друго нешто амо доведе. Ето, мила сестро, све се диже и пође на Косово. Мојих пет красних брата оде. Оде и твој Твртко... Све устаде, да са честитијем кнезом брани огњиште наше. Па и нама је бог срца дао. Дао нам је снаге и смјелости; хајдемо, сестро, и ми, да помогнемо нашој браћи, кад буду у невољи; кад им душманско копље пробие витенска прса, да их умивамо водицом и напајамо вином. О, хајде сестро, ако љубави имаш! --

И она полети и паде у загрљај вјерне јој другарице.

— Слатка Вукосаво моја, теби никад твоја Гордана не одбива никакве жеље. Ја сам спремна, готова сам на све, што хоћеш, па хајдмо у име бога! —

V.

Освануо је Видовдан.

Мурат пао на поље, па ухватио и Лаб и Ситницу. Крвожедне Азијатске чете разапеле шаторе; да из неба киша пође, неби на земљу пала, доли, побро, на коња и јунака.

Све се дигло на Србина, да га сруши, да га уништи.

И честити кнез Лазо стиго је на Косово. Војска му је снажна и одабрана, али, побро, Турака је десет пута више.

Али се честити кнез није побојао. Са причешћеном војском он ступи душманину на сусрет. Само један облак почивао је на његовом свјештеничком челу; један облак сумње. Вукове ријечи, да је Милош невјерник, бацале су га у бригу и ако му се Обилић увијек светао и чис показао. Али ће се виђети, које вјера, коли је невјера.

И зајаукаше Косовски вјетрови.

Зазвиздаше лагане стријеле и просуше се.

Завечаше убоита копља и зарзаше коњи под јунацима.

Срби се боре, боре се, да побједи.

Јуре, као слободни лавови, и проламају душманска крила.

Потоцима врела крв стиче се у хучну Ситницу.

Србин не уступа, јури, пада, и диже се док му срце бије.

И душман стрепи и малаксава.

Високо вијари се крсташ барјак и златнијем китама бије широка плећа Бошка Југовића.

Српска војска кличе на душманскијем лешевима поиграва.

И гледај, душман уступа, окреће леђа и бјежи.

Србин побјеђује!

Милош је распорио Мурата; вјеран ост'о Обилић.

Али ће је среће, ту је и несреће.

Баш кад Србин шћаше да овјековјечи слободу своју и сатаре жедног Азијата, а на српском небу цикну анђеоски српски; цикну, просу сузе и очајно завапи:

— Невјера! неvjера... Проклети био, црни Вуче, од сад, па до вијека. —

Српска војска клону и паде....

Паде и честити кнез, жива га Азијати уграбише....

Бранковић издаде; продаде домовину, продаде српску слободу....

Погибоше српске војводе; попадало један до другог девет Југовића и с њима стари Јуже.

Милош, Косанчић и Топлица, борили се, па се уморили и пали под душманскијем копљима.

Све, што је ваљало и вјерно било честитоме кнезу, остаде у лешевима.

И пет храбрије синова војводе Драгутина пали су и изломиле убоита копља, а Твртко крзав лежи и држи посљедном снагом деснице своје дивљега Азијата и дави га. Из груди крв му лопи; челенка се под коњскијем копитама раздробила и лежи покрај њега у парчадима.

Слава је пала; неvjера Србина издаде.

На свијтлом грбу Грбљановића, поиграо је кржави полу-мјесеца....

VI.

Свршено је...

Крсташ барјак посрнуо.

Јунак до јунака пао да вјечито живи.

Хучна ситница замутила је валове крвљу пролиреном за слободу, коју невјера помрачи.

Све се утишало, само црни гавранови гачу и веселе се крвавоме пиру.

Косово поље тужно изгледа...

Међу гомилама лешева, још се чују пошљедни уздихаји српских рањеника. Прште кости и шгргућу зуби. Још се нијесу све муке свршиле. Још много полуугашеније српскије очију гледа на мутно небо, што се над Косовом стере, и моле и ишту да их ријешу мука. Али је небо затворило двери и бог се смрзнуо и спаситељ је мртав...

Ал није само небо са боговима.

Још има богова, који по земљи ходе; богова по срцу и величини душе своје; богова, који осјећају братске невоље..

Ено, побро, погледај тамо, па види, ако виђети можеш; погледај преко тога тужног Косова поља; међу српскијем лешевима гледај оне два лијена земаљска бога. Гледај како братском љубављу прилазе рањеницима; умивају их хлађаном водицом, залијевају вином и залажу хљебом бијелијем.

Вукосава и добра Гордана дошле и ено их на крвавом разбоју са кондирима у руци. Њихово је лице сјетно и блиједо; плакале би, ал се оне осмјехују, да осмијехом утишају братске болове. Оне ходе од јунака до јунака и пружају им помоћ, а као да са зебњом њихови погледи некога траже.

Ал ко је оно тамо, што се посљедњом снагом напире и диже на крваву десницу? Гледај како му измучене очи засијаше светим жудећим пламеном.

Слушај како нејасним изнемоглим гласом зове:

— Ву..ко..са..во.., во..де.. ма..ло.... —

И гледај како мило дјевојче задрхта, како јој се затресосе њедра!

— Чујеш ли Гордано моја, тај глас? Чини ми се, да је његов.... Јест мог је Твртка глас... О дивни јуначе мој! — И она полети и паде на крваве груди драгана свога, а вјерна сестра цикну и сузама обли брата свога...

Крв све већма лоши.

Његово усијано чело расхладила је студеном водицом Вукосава и Гордана. Залили су га руменијем вином, али снага пада и јунак умире. Вукосава клекла, па га гледа, а сјајне сузе падају низ њезино лијено лице. Она га гледа свето

жудно, а срце јој пуца за дивнијем соколом. Она га све већма
 обвија рукама и њезина мала уста спојише се са блиједијем
 уснама издишућег борца. И њему би лакше; у слатком и
 посљедњем пољупцу, његова душа дигну се и оде на небо...

Црни гавранови прелијећу и гракћу, а дивљи вјетрови
 хуче и над мртвијем јунаком мрсе расплетене власи лијене
 Вукосаве...

Мостар, 20 Нов. 1894.

Алекса Шантић.

— ❧ —
 NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

Б. ФОСКАРИ У ЗАТВОРУ.

(ПО ЈЕДНОМ МЈЕСТУ ИЗ ТРАГЕДИЈЕ „ДВА ФОСКАРИ“ ОД БАЈРОНА)

... Нигђе зрака... тек што слаба
Полусвјетлост из даљине
Ка' блиједа нека сјенка
Дуж зидина ових сине.

Нигђе звука... сем јаука
Душâ јадом обхрваних
И коракâ невољникâ,
У ланцима окованих. —

Е, зар за то хитах амо
На једара лака крила,
Да ми ови стан приправи
Венеција моја мила,

За којом ми срце чезну,
Ка' за љуљком жића мога,
Ка' голубу кад се сјећа
Остављеног гњезда свога? —

Или мишљах, да ће људи
Знат' цијенит' људска права? —
Ал' сад видим, премда позно,
Да сам људе слабо знава'. —

Сада ово срце тужно
Млађаного пуно жара
И љубави к домовини
Мора јадно да се пара;

У самоћи да се мучи,
Да се трза, да сагори
И са смрћу... ал' не — с јадом
Тѣжим од ње да се бори...

Но гле! тамо, баш на зиду
 Записана слова нека! —
 О, колико у њим' има
 Горких суза и лелека!..

Да их читам... али како —
 Свјетлости је снага мала,
 А и снага мојих очи
 Готово ме већ издала...

Да, сад видим: имена су
 По тамници сабраће ми. —
 Њиног оvdје живовања
 Свједок је сад тај зид њеми. —

Година и име само,
 Мало р'јечи много туге,
 Да је не би за вјекове
 Исписати мога' дуге. —

Несретник је на камену
 Писа' повјест жића клета,
 А с словима заједно је
 Тугу своју преплијета',

Ка' љубавник на дрвету
 Име своје вјеренице,
 Преплетајућ' слова њена
 Са својима измјенице. —

Е, па нека, ев' и ја ћу,
 Баш ту, на зид ови стари,
 Поред тужних тих имена
 Још додати и *Фоскари*...

Њему личи, да му мјесто
 У читули тужној даду,
 Коју само тужна срца
 И несретна читат' знаду. —

Ово име свак ће моћи
 Прочитати овђе ласно,
 Ал' нек знаде, да је било
 И остаће вазда часно! —

Ж. Драговић.

ЗИГФРИД СИГУРД У НИБЕЛУНГЕ.

Пише проф. Л. Т. Перовић.

Зигфрид Сигурд је јунак знамените средњевјековне појеме „Пјесма о Нибелунзима,“ која је, чим је угледала свијета, живо занимала читаоце и у рукопису прелазила из руке у руку готово кроз четири вијека: XIII-XVII. Али се опажа, да онај ватрени занос појеме, уз занимљив садржај и лакоћу излагања, опада у половини XV вијека, те њу постиже она иста судбина, која и остале средњевјековне епске производе. Наш је вијек опет оживљује, јављају се у штампи неколико издања средње-ђерманског оригинала, који се прелива у нови њемачки језик. Међу осталим, јавља се и у руској штампи, у стиховима, удешен у истом размјеру оригинала, пријевод господина М. Е. Кудрјашева, по коме ћемо се ми и постарати — у колико будемо кадри — да разговоримо нашег читаоца.

У првом дијелу појеме главну улогу игра млади нидерландски краљевић Зигфрид. Излазећи на сцену као јунак, који се својим дјелима на све стране прославља, он се заноси теглењу својег срца — љубављу, врши многа јуначка дјела под притиском страсти, тек да достигне свој идејал, којим је свестрано опојен, а кад га је већ достигао — пада, по сред ритерског заноса, као невина жртва зависти од крвожедне руке бургундског ритера Хагена.

Ми смо се задали цијељу, да упознамо читаоца са животом и тежњама младог краљевића; да му испричамо: каквим је начином он дошао до оне велике славе међу ђерманске народе, а заједно с тим и да му насликамо све оне лијепе црте, које красише јуначку душу јунакову; али, пошто нам се он јавља тек у првом дијелу пјесме, то ћемо се у главном ми њом и ограничити.

Јединац син нидерландског краља Сигмунда и краљице Сиглинде, млађани краљевић Зигфрид, бујаше и цватијаше на њежном родитељском скуту, а и Бог га украси необичном снагом, војничким особинама и ритерским врлинама, те постаде сладка утјеха свог старог оца, а предмет националне гордости

свију вазала, барона нидерландских. — Чаробност његова лица, витки стас и јуначки пун веселог миља поглед, мамљаше к себи љубав многих госпођица и госпођа, али им његово срце не би суђено, јер овај давно већ страстно тежи, да га слије са срцем неке гласите бургундске љепотице.

У исто вријеме живљаше у Бургундији краљ Данкарт са женом својом краљицом Утом и с троје ћеце: Гунтером, Хернотом и Хизелфером и међу браћом мезимче-ћевојче — прелијена Кримхиља, чија се слава у љепоти развијела на све стране. Пред смрт отац оставља своје земље ћеци својој у наслједство. Браћа живе у љубави и миру у Вормсу, пријестоном граду на Рајни, брину се и његују своју милу сестрицу, а угађају својој родитељци. При двору је, по старом обичају, много славних ритера. Да се повратимо нашем јунаку. —

Пун момачког заноса, у мају младости Зигфрид се проглашује пунољетним. Но то није мучки: срећни родитељ припрема најсвечаније весеље, позива многобројне госте са свију страна, окружује младића са 12 његових вреника, свима даје из руку мач и тако је најсвечанијим начином свршен свечани ритерски обред, после чега наступа весеље за седам дана; ритери се обасипљу богатим даровима, а Зигфрида, због храбрости и живости, сви вазали једногласно желе, да им буде краљ. Али се он из скромности примити не оће никако те велике части, бар док су му родитељи живи, ма да се, наравно, обећаје, да ће и без тога бити у свако доба готов живот свој изнијети у одбрану отаџбине.

Глас о неописатој љепоти ћерке бургундског краља допро је и до Зигфрида и овај ријеша, да ће по сваки начин његова бити, макар га то и главе стало, па намисли право к њој. Отац, мајка, а и други придворници, дуго га од тога одвраћају, савјетују, да с тим не хита, па му набрајају разне опасности, које би га среле у далекој нидерландској земљи, а које је лако очекивати од надувених бургундских ритера, од којих се највише одликује лукави, гордељиви и завидљиви Хаген. Али бадава, млади крај остаје при својем: „узећу ја Кримхиљду — вели он оцу и мајци — већ никога на свијету нећу љубити ја, ако ми не баста заручити ону, коју волим. Ма што ми говорили — ни у чему вам нећу уступити.“

Отац, кад већ друге нема, предлаже сину многе убојнике у пратњи, али је овај задовољан само-дванајести. Жалостан је растанак јединца сина с родитељима, који га сузама жалости купају, увјерени, да посљедњи пут грле једину наду и радовање

своје. Одјевен у богато рухо са својом свитом, пушта се краљевић на далеки пут и седми дан срећно га ето у Вормс — станак предмета љубави његове. Бургундски је двор издалска опазио путнике, а краљ Хунтер, пун радозналости, обраћа се Хагену, а овај већ кроз прозор првим погледом познаје Зигфрида, прича краљу много што-шта из јуначких дјела овог чувеног госта, после чега му сам краљ излази на сусрет, љубезно га прима и међу осталог пита: што га побуди, да предузме тако далеки пут? а овај му достојанствено, баш по ритерски, одговара: да му је прва циљ освојити сву његову земљу и градове. — Као оштра стријела ове ријечи поразише краља и све његове придворнике, који су као готови оправдати вјерност своју жртвовања за домовину, да не би једног од краљевске браће, Хернота, који их умири, и сад је Зигфрид пријатан гост бургундског двора: „што год имамамо — рече му краљ — тек поштено затражите — све ће за вас бити спремно.“ Настају многи пирови и турнири у част Зигфридову, али овог мало то занима, јер у себе замишљаше: „када ћу ја моћи љепотицу виђети очима, а не у сну; одавна је већ ја свом душом волим, а ни једном је не виђех — то ме боли.“ И у таквој љубавној жеђи он проводи читаву годину у двору краљевском.

У то исто вријеме краљеви датски и саксонски: Људегаст, и Људехер, са 40.000 војске војште на Хунтера, који, сав преплашен, извјешћује своје доглавнике, а Зигфрид једанак прихвати: „не бојте се, нека вам је душа мирна, но вас молим: дајте да вас послужим на част и корист вашу, а наредите, да ми у помоћ буду сви ваши убојници... па ако и тридесет хиљада буде на страни непријатеља, ја би им одолио и са 1000 убојника. Ослоните се, ви краљу, за то на мене и изволите ми дати хиљаду војника, а већ имам 12 мојих и одма идем непријатељима на сусрет. Зигфрид вам је вазда готов да служи својом руком.“

Тако и би. Али чим Саксонци и Датчани чуше, да је Зигфрид ту — спопаде их зечији страх. За вријеме сјече он са својег врана коња маше десно и лијево, руби с непријатељских плећију прилично глава својим мачем. Лако ли је рећи: 1012 витезова против 40.000, али само може се приписати храбрости нидерландског јунака и његовој вјештини, којом ули у војнике храброст и готовост на самопожртвовање, — те се одржа побједа над далеко силнијим непријатељем: 500 датских бораца воде се у ропство на Рајну, а на хиљаде се броје рањених и мртвих љешина. Зигфрид сам, убивши 30 датских бораца, краљевских

тјелохранитеља, веже њиховог краља, а саксонски још у почетку битке прекршта руке, не жели свађе са Зигфридом, па му се са свом војском предаје.

Рат је умукао. Зигфрид шаље поклисара у Вормс, да објави побједу, а и сам се враћа, пун бојне славе, са свим заробљеницима и ратним добитком. Хунтер га најљубезније сријета, показује се љубезан и према заробљеницима, брине се о рањеницима, даје им све, што је потребно, докле год не оздраве, а до тада је и одложено свечано празновање побједе. Тако, краљ жели, да се сви ритери отпуште на одмор за шест неђеља, Зигфрида пак не пушта од себе.

Тројичин је дан. На свечани празник окупило се у Вормсу више од 5000 бораца. Овђе су све племићке жене и ђевојке из Вормса. „Каква је радост мужу — прихватиће неки борац — како ће бити весео он, када заједно с њим нема ђевојака и милих жена!? И тако, дозволте, краљу, вашој сестрици да дође међу госте...“ Љепота ђевојка долази, и тако Зигфрид би срећан, да се први пут срете са својом обожаваном Кримхиљдом. За њега су ово радосни мајски дани, јер за све вријеме прати мило ђевојче.

И заробљени краљеви су на веселу; — веселе се и рањеници, оздравили су; али се свијема већ досадило у туђинству. Краљеви моле Хунтера, да их пушти на слободу, па му предлажу толико злата, колико 500 коња кадров буде однијети. И овђе Зигфрид истиче своју великодушност: он не цијени толико злато и богаство, колико достојанство и част човјечију; противан је сваком одкупу; задовољава се и предлаже Бургундцима, да се узме од непријатеља поштена ријеч, да више никад неће напасти на њих. Тако и би. Сви су отпуштени на слободу. И Зигфрид нам се спрема, али нешто молба краљева и његове браће, а, кô би рекô, и љубав к љепотици зауставише га још на неко вријеме.

У Исландији, у граду Изенштејну, живљаше чувена љепотица, краљица Брунхиља, која имађаше много знаменитих поклоника, а многи јој предлагаху и руку, али то не бјеше лако постићи, јер, прије него би се коме срећа насмијала њеним добрим расположењем, захтјевало се, да је побједи у тројаким вјештинама, а при неталишном успјеху несрећни љубоморник постао би жртвом немилосрдног срца несуређене љепотице.

И Хунтер жели да окуша срећу, науми пошто пото да је добије за жену, па најприје своје срце открива Зигфриду, а после вазалима: Хагену и Данкварту. Пошљедња ова двојица

старају се, да одврате краља од те намјере, али, кад им не пође за руком, ето их заједно право у Исландију. Зигфрид им је већ дао упуства шта и како ће се управљати.

Љубав, та пјана болест, што у робовским ланцима држи ум и срце младалачко, доводи човјека до бријега пропасти. Наш Зигфрид на пр. тек да добије кримхиљдину руку, већ је живот свој залагао; оставља драгу своју домовину и толико га доба ето у туђинству.

Свемогуће услуге чини Хунтеру, премда у души признаје: „Наравно, да се за тебе не мучим, него твојој прикладној сестри оћу да се допанем; љубим је као тијело, као душицу своју и једино због ње ја сам готов да служим краљу.“

Ни у Исландији није Зигфрид непознат. Краљица се извјештава о доласку и цијељи гостију, а ова предлаже Хунтеру тројаку борбу: бацање копља, камена и скакање, под залогом смрти или живота, а уз овај њена рука.

Први поглед убојне краљице мути духове краљевским вазалима: „краљу мој, Хунтере, повикује Хаген — изгледа, да ћемо ми овђе морати погинути, вите, ви тражите овђе љубав у ђавола жене.“ Краљ је преплашен и предомишља се: „што ми овђе предстоји?! од ђевојке сâм ђаво не би жив умакао... да сам ја сада, као прије, у Бургундији, она би за дуго мирна била од моје љубави.“ Но кад га Зигфрид ободри ријечима: „ја се подхваћам, да ћу вас вјештином од сваке опасности избавити,“ тада ће Хунтер заносно краљици: „изволте ви сами, краљице, изабрати те игре, у чему год хоћете ја се желим с вама окушати. За такву љепотицу или ћу погинути, или ћу вас добити за жену.“

Игра започиње. Баца се копље. Зигфрид се кришом примиче Хунтеру, меће на себе капу невидимку, која га од свакога скрива, краљ се само извјесним покретима показује као бајаги да баца копље, а међу тим већ га је Зигфрид цилитнуо и тупим крајем учинио краљици такав удар, да је убојница одма повикала „хвала вам на њему, витеже мој одабрани,“ признавши се тим побијеђеном у првој вјештини.

Остале двије борбе ишле су својим током баш по првом начину, Хунтер је надјачао и тим достигао своју жељену ненадну цијељ. Надвладана краљица пружа му руку, окупља ближњу родбину, другове и чиновнике: „ви родбино и ви људи — прихвети она — примакните се овамо: силни краљ Хунтер од сада је на вазда ваш господар...“

(Свршиће се.)

САЋИЈА — МУНИ.

(ЛЕГЕНДЕ О БУДИ).

НАПИСАО Шире, ПРЕВЕО С РУСКОГА Марко Драговић.

(Наставак.)

ГЛАВА I.

Живот Сакија — Муни до бјегства из дома.

У томе стану наслада и задовољства било је забрањено и изговорити ријеч смрт; туга није смјела улазити у тај дом. Свако невесело и мрачно чељаде ћерали су, и онај који би туговао у томе дому, држао се за преступника. Високе стијене окружавале су врт. Сваки излазак затваран је са троје мједених врата и стотина војника чувала их је.

Таквим начином пролазио је у томе рају обманути живот, као што тече ријека међу два цвјетућа бријега. Али Сидарта и ако је био опјањен љубављу, није био срећан. Та задовољства давила су га и чудновата узбуђења посеђавала су његову душу. Сјенке од тешких мисала падале су на његову радост, као што падају сјенке од облака на бистро језеро. Док је онај, који је морао постати Буда, спавао на грудима своје драгане, дотле је душа његова прелијетала по далеким сферама. У сну је често пута чујао тешке жалбе и далеки плач и уздахе. Јесу ли то били узбуркани гласови свијета, царства што га је познавало? Јесу ли то били несретњаци који су пружали к њему руке? — Тада би се он пробудио, па би узвикнуо: „Чујем! Знам! Идем!“ Кад би предивна Јазодхара опазила, да на њеним грудима нема миле главе, пробудила би се, па проговорила: „да није што по вољи моме господару,“ а Сидарта би одговорио: „не знам.“

Но у тузи, која се је опажала у његовоме погледу, било је и нешто страшно и лице његово личило је на лице божанства. По који пут, да би утишао своја страдања, Сидарта је наређивао да му свирају на лири. Али су му јечеће струне говориле: „Живот је човјечији као вјетар, као уздах. Чујеш ли ти? То је напор вјетра, циклон који пролази.“ Често пута последије сун-

чаног заласка позвао би к себи Јазодхарине слушкиње, а ове би се дивно накитиле, па би се окупиле на позив свога господара.

Сидарта и Јазодхара сјели би на тарацу дворца, а слушкиње, у грациозним позама, посјиедале би око њих. Једна полунаслоњена на душеку, с очима подигнутима к небу, пребирала би сребрне струне на лири; друга би се посмјеивала шаљивој досјетци своје другарице; трећа је крила под дугачким трепавицама дубоку замишљеност и његу свога погледа.

Једне вечери царевих рече једној пјевачици: „Причај ми што год о оној просторији свијета, о којој ја ништа не знам.“ Пјевачица поче причати о Рами. Али Сидарта не слушаше ту причу пажљиво, па рече: „Вазда приче о боговима и срећним људима! Зар ти ништа не знаш о многобројним несрећним и непознатим срцима, која живе изван стијена овога двора, а којима је потребна наша помоћ? „Господару, одговори љепотица, ништа ми о њима није познато, јер ми нико о њима није причао.“ „А, ви ништа не видите, ништа не осјећате, повика, подижући се, царевих. Зашто ја не бих могао виђети западне народе? Дајте ми коња да облетим сву земаљску површину.“ И он пружи руке пут запада, ће се у тамној даљини гасаше дан. С великом муком задржа га Јазодхара својим загрљајима и очима заљубљене антилопе. Царевих нареди кочијашу Шани, да нареди кочију, да сјутра дан шетају по граду. Досадила му је његова тамница и желио је изићи мало на свјетлост, у народ. Пошто је његов отац чуо да ће му син доћи у град, наредио је да му приправе најсвечанији дочек. — Сидарта је свечано шетао по граду у кочији, у којој су били упрегнути волови. Народ га је поздрављао и сви су били весели. На повратку виђе царевих на улицу неко несрећно створење, које се једва држаше на ногама. Кољена му дрктаху и јецајућим, дркћућим гласом просаше милостињу.

„Какав је то створ, који једва личи на човјека,“ — запита Сидарта кочијаша. „То је један стари човјек, драги царевиху, — одговори Шана, — некада је био стасит, јак и лијеп као ти; али, мало по мало, године су обхрвале његов живот. Живот његов није сада ништа друго до једна једина искра. Али што сте замишљени Ваше Височанство!“ — „Зар је то потоња судбина свијех људи, и моја и Јазодхарина“ — запита царевих. „Свијех,“ одговори Шана, — ако дуго поживе.“ — Кад је тако, враћајмо се у дворац. Ја сам видио, оно чему се нијесам надао да ћу виђети.“

Сидарта се је тужан и замишљен вратио у свој двор. Јазодхара с уздахом паде пред његове ноге, па му проговори:

„О чему си се замислио, драги мој?“ Он поћута па одговори: „Уснице су твоје мирисаве, али ће брзо увенути! Руке су твоје њежне, али ће се брзо осушити! О чему мислим? Ја питам, како се може љубав избавити од рука свога убице — времена!“

Једне ноћи Судходана је снио страшне снове. Видио је како његов син сједи на сјајној кочији, која је била упрегнута са четири коња, који су се сијали као муња, па је легио кроз царевину, газећи све што се је налазило пред њим. За тим је видио велико коло, у сред којег бијаше сунце; коло се је окретало и својим кретањем производило у једно исто вријеме огањ и музику. За тим је видио како син његов бије у добош, а из добоша се подиже бура, која је обузела половину земље. Кад се је пробудио, код његовога кревета сједијаше посланик. „Магараца! рече посланик, твој син жели виђети град, али не као царевих, него као непознати путник, да боље упозна своје поданике.“ — „Има право, рече цар, — нека иде.“

Истога дана Сидарта, са својим слугом Шаном, отишао је у град. Они су били преобучени у трговачко ођело, да их нико не позна.

У једној улици Сидарта чу жалосни глас који викаше: „Помозите ми, браћо, помозите!“ То је био несретник, који страдаше страшном болешћу и грчевито се превијаше. Кожа његова бјеше покривена црвеним пјегама, чело му бјеше ознојено, уста од муке тврдо стиснута, а блудеће очи изказиваху унутрашњу муку. Дрктећи доваташе се за траву да се подигне, али падаше, јер немаше снаге. Сидарта се примаче к несретнику и метну његову главу на своја кољена, па га запита што га боли, али јадник не бјеше у стању дати одговора. Тада се Шана примаче царевиху и рече: „Тај човјек болује од куге. Немој се дотицати до њега, јер та болијест може пријећи на тебе.“ Али се царевих не помаче, него продужи питати како постаје та болест. Шана му одговори: „Та болест долази као кад змија уједе, тајно, да је нико не види; као тигар кад једним скоком искочи из свога легла, као муња која једне убија, а друге штеди!“ „Таквим начином сви људи живе у страху,“ рече Сидарта? — „Истина је царевиху“ — „Али ако они не могу поднијети толики страх и муке?“ — „Тада умиру.“ — „Умиру?“ — „Зачуђено запита Сидарта. „Да, на пошљетку долази смрт не зна се откуда и како; гледај ето она!“ У тај час мртвачка проце-

сија пролазаше близо њих и људи плакаху и викаху: „О Рама, Рама слушај! Браћо, молитe Раму.“

„Тако, то је, рече царевих, судбина свега што живи? То је свршетак свакога живота, великих и малих, добрих и злих! Говоре, да ће они опет почети живјети у другоме мјесту, другим начином, — ко зна? За тијем се опет обновљава страх, праштања, казни. Дакле, то је коловрат живота људскога.“

Тада Сидарта подиже к небу своје плачне очи, па их опушти к земљи с неким дубоким саучешћем. Пун вруће страсти, неизмјерне љубави, безграничне и тврде наде он завика: „О мученички свијете! о ви позната и непозната браћо по тијелу, која сте нераскидним везама живота закључана у замке страдања и смрти! Видим и осјећам величину земаљских мука, сујету и ништавило свијех људских радости, изасмијавање свега што је боље на њој, а страдање свега што је горе, због тога што се сва задовољства свршавају тугом, младост старошћу, љубав растанком, живот мрском смрћу, смрт непознатим животом, који веже човјека к првобићу. Ја сам такође био преварен том мамом, али се је завјеса раскинула. Ко може гледати свијет у тим тугама и невољама, а да му не иде на помоћ! Ако Брама нема силе, ја ћу имати за то доста прегнућа! Ја ћу наћи уточиште и покој. Како? — још и сам не знам. Али то се мора извршити, па кад би знао, да ћу морати проћи седам пута кроз седам свјетова, и да ћу на себи поднијети муке цијелога човјечанства. Нека буду те муке безбројне, али моје прегнуће све ће их преодољети. Ја ћу примити на себе све адске муке само да спасем свијет! Доста, Шана ајде да се враћамо дома. Очи моје виђеше све што су жељеле виђети.“

Друге ноћи Јазодхара је снила сан, како цвијеће на њезиноме вијенцу бјеше увенуло, а брачни кревет бјеше се развалио, она се пробуди и нађе царевиха ће почива близу ње, обучен у свечано ођело изкићено драгим камењем. Он бјеше наслонио главу на руку, а широко отворио очи. Јазодхара му исприча сан, па га замоли да јој објасни. „Али што се догодило, одговори Сидарта, моја љубав к теби неће се никад промијенити. Спавај, јер морам устати и бити будан. Она опет заспа, а Сидарта устаде. Неки унутрашњи глас говораше му: „Дошло је вријеме.“ Звијезде, у њиховоме дивном поретку, као да треперећи збораху: „Бирај пут величине, или пут добра, — да царујеш као цар над царевима, или да идеш сам, без круне, без домовине у помоћ свијету.“ Сидарта одговори: „Нећу круну, која ми припада. Нећу да се кочија моја вози

на крвавијем колима од побједе к побједи, док људи не запамте моје име. Ја ћу одити по земаљским путовима смирен и чист; земља ће бити мој кревет, пустиња мој стан; а најмањи међу људима би ће моја браћа, јер је душа моја пуна сажалења према измученоме свијету! Ја морам изгубити царство, али ћу га изгубити због љубави према милионима људи који страдају, који ће бити моји, спасени жртвом, коју сада приносим.“

Он се наклони к Јазодхари и дуго је посматрао, па проговори. „Никад више нећу починути овђе.“ Сузе му полећеше низ образе и падоше на њено лице, али се она не пробуди. Она, пошто бјеше чула обећање о вјечној љубави, спаваше мирно. Али она није добро разумјела ту љубав, која је много виша, кад се човјек одрече од ње, него кад влада њом. Сидарта је мислио, колико ће она јадница stradати, па му је тешко било. Три пута се је наклањао да је пробуди, али је сваки пут одступио. На пошљетку покри лице плаштом и удаљи се.

За тијем разбуди Шану и нареди му да оседла коња. Вјерни слуга стараше се да одврати свога господара од његове намјере, али му Сидарта заповиједи да мучи и замоли га, да му буде друг у побјегу. Стража је спавала. Сидарта и Шана изађоше вратима и пустише коње у сав трк, те су тако бјежали цијелу ноћ. У свитање сиђе царевих с коња и рече својим слуги. „Сад се врати натраг и поведи мога коња у двор. Ја ћу продужити пут пјешке и живјећу од сада сам.“ За тијем скиде капу с бисеровим пером и рече Шани: „Предаћеш ово цару, оцу моме, и казаћеш му што си видио.“ За тијем извади мач те окиде своју дугачку косу, — знак војничке касте, и рече: „Ја више нијесам цар, ни царевих, ни војник. Од сад се нећу звати Сидарта (у свему сретни), него Сакија — Муни (пустињак из рода Сакија). Ја ћу царевати, али не гвожђем, него духом. Ајде однеси оцу моме овај мач и ову косу. Сво је све што је остало од његовога сина. Мене ће виђети само онда, кад нађем истину. Збогом Шана, ејећај се мојих ријечи и да си благословен за то, што си ме извео из мога царства.“

Слуга паде на кољена пред царевихем, подносећи потоњу, нијему молбу. Али га Сидарта тако погледа, да му се учини, да је његов господар порастао цијели лакат више него што је био и да из његовијех очи синуше два свијетла зрака. Шана се поклони, узјаха и отиде.

(Наставиће се.)

О ЗАСТАВИ (ЧЛ. 193—221 ОП. ИМ. ЗАК.)

Кредит је трећи и најсавршенији ступањ у економном развићу људи а са гледишта размјене добара. Кредит је лични и реални; првome је основа у узајамном вјеровању људи, а другome у заложном праву — залози. Први је некада већу улогу играо, сада пак други.

Заложно право — залога, поникло је најприје у римском праву, а одатле је пријешло у новије право.

У римском праву најприје је постајао уговор, звани *fiducia*, за осигурање тражбине. По томе уговору ствар је прелазила у влаштину дужитеља, али под том погодбом, да је дужитељ обвезан исту повратити дужнику, чим овај исплати његово потраживање.

Савршенији облик заложног права појавио се у римском пр. са *pignus*-ом, по коме дужник није заложену ствар преносио у влаштину дужитеља, већ у држину. Дужитељ је истина ствар држао код себе, али се њоме није смио служити, а морао је повратити одма по измирењу дуга, постојећег на заложеној ствари.

Pignus је тада био заложно срество и за покретне и за непокретне ствари. Доцније, а за вријеме претора *Servius*-а би заведено још једно срество за осигурање дуга, звано *Хипотека*, које се од *pignus*-а разликовало само по имену. Данас се *pignus* и *Хипотека* у великом разликују, а главна је разлика у томе, што је *pignus* залога на покретне ствари, а *хипотека* на непокретне.

Хипотека је ријеч грчка и долази од глагола „метнути испод“ (*ὑποτίθημι*.) Наш језако *никхипотеку* назвао *Заставом*, а србијански гр. зак. назива је *хипотеком* или *баштинском* или *миљачком* залогом. *Хипотека* се назива и *интабулацијом* (од лат. гл. *intabulare*.) Но *интабулација* у правом смислу не означаје заложно право на неку непокретну ствар, већ показује више формалности, нужне ради завођења заставе у заставне књиге.

Заставу треба добро разликовати од подлога (чл. 864 им. зак.). *Подлог* (*antihrezis*, давање земље у реум) је онда, кад се непокретно добро даде дужитељу за сигурност дуга тако, да га он и ужива.

„Застава је, напротив, (чл. 865) кад заложено непокретно добро остаје у рукама дужниковим“... Дужитељ, пак, код заставе осигувава свој дуг недржином ствари „него тим, што се дуг и залог правилно упише у јавне заставне књиге“... (чл. 865).

Застајеви за важности заставе у главном су:

1) Да постоји дуг (тражбина). Дуг мора бити истинит, јер ако би се доцније доказало, да дуг не постоји, или је потекао из недозвољеног посла, тим самим пада и право заставе. Застава је споредан уговор, па, као такав, једнаке је среће са главним уговором — дугом.

2) Предмет заставе мора бити способан за саобраћај (*res in commercio* чл. 15 им. зак.)

3) Онај, који даје своје добро у заставу, мора бити сопственик истог и способан отуђити га, јер застава претпоставља могућност отуђења (чл. 638 и 957 им. зак.)

4) Предмет мора бити непокретна ствар (чл. 865 им. зак.) Предмет заставе могу бити и негјелесне ствари или права укоријењена у каквој непокретној ствари. Ну сва права не могу бити предмет заставе, на име чисто лична права, као: право употребе (usus-а чл. 170), право становања (habitatio чл. 171), насљедно право, право откупа, прекупа и т. д.

5) Овлашћење дужитеља, да може заставити неко дужникско добро (чл. 200 им. зак. тач. г.)

Овлашћење ово потиче: из *уговора* (уговорна залога — *pignus conventionale*;) из *шестамешта* (р. *tenstamentarium*;) из *непоречне одлуке судске* (р. *judicale* чл. 198 2. раздјел им. зак.;) из *закона* (р. *legale*.) — Ну од овог правила има изузетака (чл. 198.) Тако, продаваоц је властан и без одобрења купчева уписати дуг у заставне књиге, кад је куповица на почек (чл. 34 им. зак.) и

6) Да је „дуг у истини уписан у јавне заставне књиге“.... (чл. 193 им. зак.)

Прибављање заставе. Застава се прибавља или добија тек уписом у заставне књиге. Упис тај или је услован, приближешка, или је свршен, *intabulata* (чл. 202 им. зак.)

Приближешка је онда, кад суд, прије нег констатује исправност тражбине и осталог, на основу чега се захтјева застава, захтјев и исправу заведе у судски дневник. Кад суд нађе, да је све у реду, или исправи, што не буде, издаје одлуку и тада се застава дефинитивно уведе у заставне књиге.

Законске заставе (р. *legale*), т. ј. оне које сам закон даје дужитељима за обезбједу неких тражбина, не морају се заводити у заставне књиге, а с тога се још зову и *прекушне*. (Таква је застава женина на непокретно добро свога мужа, а за осигурање свог мираза.)

Заставни систем у нашем имов. зак. по примјеру данашњег модерног хипотекарног система, постављен је на два основна начела:

Начело одређености (специјалитета) и

„ *јавности* (публицитета)

А) *Начело одређености* (специјалитета) састоји се у *тачком означању добра*, које се заставља и *дуга*, на основу којег се добро заставља и који се том заставом осигурава.

1) *Начело одређености добра*, које се заставља, изражено је у нашем Имов. Зак. у чл. 200 тач. 9 и чл. 196. По том законском наређењу добро, које се заставља, мора се тачно одредити, положај и границе означити, а из тога излази, да се не могу заставити будућа добра, т. ј. она, која човјек има у изгледу добити, али у вријеме застављања нијесу у његовој власттини. По ово правило трпи ограничење у погледу приложја добру, (чл. 205. 2 тач. 1 раздј.:) осим ако је што друго углављено. На пр. застављено је неко пољско добро, па се доцније на том добру подигне кућа, и кућа ће онда заједно са добром одговарати за осигурани заставом дуг. (*Accessio cedit principale*) Овако је било и у римском праву, а одатле је пријешло у Француски грађ. зак. чл. 2133. („стечена хипотека простире се и на сва побољшања хипотековане непокретности); у Ауст. грађ. зак.

§ 458, и у Србијанском грађ. зак. § 315, само што се у том параграфу не спомиње приложје добра.

На нечије цијело непокретно имање, без подробног описа сваког појединог добра, застава се не може ставити. (чл. 196 2. раздј.)

II) *Начело одређености дуга.* (чл. 200 тач б и в). састоји се у одређењу количине дуга, времена, начина и мјеста, гдје се дуг има намирити; даље колика је добит, вријеме, начин и мјесто, гдје ће се иста плаћати. Ако пак унапријед није могуће одредити количину дуга, као н. пр. кад се заставом осигурава накнада штете, која је у изгледу, или се тијем отвара кредит трговцу, а још се не зна сума кредита и т. д. — тада ће се одредити највећа сума новца, за коју се добро заставља (чл. 201 им. зак.)

Разлази, који су руководили данашње-модерно законодавство, да у заставни систем уведу начело одређености — поглавито су економски. Кредит, који игра најважнију улогу у данашњем привредном свијету, био је главни повод завођењу начела одређености. По данашњем уређењу заставног система врло је лако знати колики се кредит неком лицу може повјерити. Иначе повјериоци би могли бити врло лако оштећени. При том начело одређености у интересу је и самог дужника, јер увијек може знати своје стање и лакше доћи до кредита. (примјер: Н. Н. има једну кућу у вриједности 10000 ф. исту је заставио Петру или Павлу за 5000 ф. Благодаречи данашњем уређењу заставног система, свакоје треће лице, коме би се Н. Н. обратио за кредит, може знати, да ли му се кредит може повјерити, да ли се Н. Н. налази у презадуженом стању.)

Да се пак циљ, ради ког је и заведено начело одређености, не би често пута и изиграло, наш је законодавац, а у чл. 206 одредио, да застављено добро, а за неплаћену добит, јемчи само за 3 год. т. ј. за прошле двије и трећу у којој се прави разрачунање. У противном случају мого би интерес толико нарасти да исцрпи сву вриједност застављеног добра и на тај начин онемогући наплату доцнијег заставног дужитеља. Овако је и по Франц. гр. зак.

Б) *Начело јавности* (публицитета) састоји се из:

1.) *Уписа* заставе у нарочите, зване заставне књиге (чл. 193.)

За упис заставе служе ове двије књиге.

1) *судски дневник.* У њ' се уписују по датуму сви захтјеви за упис заставе (чл. 202 тач. i) Од великог је интереса за повјериоца, да се овај његов захтјев упише под датумом у судски дневник, јер, кад буде питање о рангу повјериоца (чл. 212), први се наплаћује онај, који је први и своје дужење у судски дневник прибилижеио. Да, пак, не би било какве злоупотребе, а на штету повјериоца. новије законодавство наређује: а) *презентирање*, т. ј. забиљежење датума у судски дневник (чл. 202;) б) *поштом* пресједника или судије, који буде руковао са тим, на судски дневник и в) повјериоц може захтјевати *овјеру*, или се сам увјерити, да је заиста његов захтјев забиљежен у дневнику.

Питање о праву заставе ваља разликовати од питања о праву првијенства. Право заставе стијече се тек уписом у заставне књиге, а право првијенства се рачуна од дана, ког је молба ради уписа заставе поднешена суду и у судски дневник заведена (чл. 203.)

2) *Заставне књиге.* Кад решење судско о одобрењу заставе непоречно постане, онда се застава уводи у ове књиге и тада се стијече право заставе, (чл. 202 т. 2 i разд.:)

Ради лакшег прегледа, да ли постоји застава на неком добру или не води се још и трећа књига — *регистар*.

Начело јавности састоји се још и у:

II.) *Јавности свих ових књига*, т. ј. у бесплатној дозволи сваком, ко год буде захтјевао, да се из књиге може увјерити, да ли постоји овај или онај упис и т. д. наравно ако то не би било беспослица од његове стране (чл. 221.) А даће се сваком и писмени извод из заставних књига, али за „усјечену законом таксу“ (чл. 221.)

Код ког' се суда тражи упис заставе? „Застава се уписује у књиге онога суда, у чијем се заставноме подручју налази непокретно добро, које се потписује у заставу,“ (чл. 194) без обзира на то, гдје станује дужник или дужитељ. А ако се потписује више добара у подручју више судова а за један исти дуг, онда се свако добро потпише код оног' суда, у чијем се подручју и налази (чл. 195.)

Ко може тражити упис заставе? — Или дужитељ, или дужник, или њих обоје, а може и суд као надстаратељска власт (чл. 197) У исправи, пак, којом се захтјева упис добра у заставне књиге, мора бити разговјетно написано све, што је наређено у чл. 200 им. зак. а у тач. а, б, в, г, д, ђ, е. Ово поглавито онда, кад сâм дужитељ захтјева упис заставе.

Ако при упису заставе, који од „имаоника“, којих се посао тиче“ лично не учествује, већ преко свог заступника, треба по чл. 200. последњем разд. поднијети и исправе, које то заступање посвједочавају.

Докле се може тражити упис заставе? Дужитељ је у праву кад оће уписати своју заставу. Да како, да ће он похитати, да је што прије упише, јер правило је: *qui prior tempore, potior iure*. (ко први временом. пречи и правом.) Ну, ипак, у овим случајевима неће се дужитељу одобрити упис у заставне књиге: *GORE ĐURĐE*

1) Кад је нечије имање изнијето на јавни инконт (отварање стецишта.) Тада дужитељ, и ако би имао овлашћење од дужника, да застави неко његово добро, неће то моћи учинети, већ ће се у друштву са осталим дужитељима упутити на диобу добивеног од инканта новца, па што га допане. Ово наређење има свој значај тек онда, кад имање дужниково није у стању намирити сва потраживања, кад је банкрот.

2) Кад се наследици презадуженог покојника (*defunctus-a*) приме наслеђа, али под условом, да за његове дугове одговарају у границама његовог имања, тада, ако би се ко пријавио за упис заставе, неће му се дозволити. По нашем као год и по србијанском грађ. зак. застава се не би могла добити, ни онда ако је уговор о застави прављен прије смрти покојника, а то за то, што се застава по нашем им. зак. не стијече уговором, но *шек* и само уписом (чл. 203.) и

3) Кад је дотично добро, које се мисли заставити, отуђено и то отуђење потврђено дотичним судом. Но у размаку времена од поднешене молбе суду за пријенос влаштине на неког другог, па до одобрења судског, држимо, аналогно чл. 30, да се добро може заставити.

Права заставног дужитеља а према дужнику у главном су:

1) Право *продати* заставно добро и из добивеног новца намирити своје заставно потраживање.

2) Право *заложити* своје заставно дужење, и то је онда *презастава* чл. 210 (пазалога или надинтабулација.) Други заложни повјерион врши право у обиму првог заложног повјериоца. Презастава се мора доставити

заставном дужнику, иначе, ако он у незнању исплати првome заставном дужитељу, ослобађа се дужничке везе према новом повјериоцу. (чл. 210 II. разд.) и

3) Из чл. 208 им. зак. излази још једно право заставног дужитеља — мотрити, да дужник не нанесе квар заст. добру, те тијем учини, да добро не могне измирити његово (дужитељево) потраживање.

Право зашт. дужитеља а према трећим лицима :

1) *Право првијенства* наплате из продајне цијене. Но то право не зависи од тога чије је потраживање старије, већ од тога, као што смо и прије рекли : ко прије буде захтјевао упис заставе и чије захтјевање буде прије стављено у судски дневник. Ово је парочито важно знати у случају, кад је једно исто добро застављено неколицини њих повјериоца, кад настаје тако звано питање о *рангу* заставних повјериоца (чл. 212). Први се потпуно наплаћује, другome што остане, а ако има доста и за другог, онда трећем, четвртом и т. д. Ко први ђевојци, тога и ђевојка. — Ако се пак деси случај, да више њих дужитеља заведу у једно исто вријеме на једно исто добро своје дужење, онда настаје случај *симултанитета* застава, и тада се они наплаћују у сразмјери својих потраживања, ако вриједност заст. добра није довољна, да све измири.

Посљедњи заставни повјериоц може од раније уписаног откупити његово дужење, те заузети његово мјесто (суброгација чл. 213). На пр. Петар и Павле ставили су заставу на неко непокр. добро, које вриједи 6.000 ф. и то Петар први за 4.000 ф. а Павле за 3.000 Сад, ако би Петар продао добро за његов дуг, Павле би био оштећен за 1000 фор., с'тога ће Павле, а ако се нада, да ће добро доцније већу цијену добити, исплатити Петрово потраживање и он остати једини заст. дужитељ. То Павле има право учинети тек, кад је истекао рок Петровом потраживању. и

2) *Право следовања* заложене ствари. Дужник — власник — застављеног добра није ограничен у вршењу својих власничких права. Он је, а по чл. 207, потпуно властан располагати са својим добром, као год да нема заставе на њему. На да то право располагања дужника-власника неби било на штету дужитеља, дужитељево потраживање осигурао је законодавац са *правом следовања* (чл. 865 и 1019) Право следовања састоји се у томе, што је дужитељ властан од власника заст. добра, па ма ко био, захтјевати да се добро прода, или да му овај исплати његово заст. дужење. Но, пошто нови власник није лично обвезан, но тек као сопственик заст. добра, слѣдује, да он неће дужитељу одговарати за онај дио тражбине, који добро неби могло измирити. То дужитељ а по чл. 209 има право тражити од дужника — првог власника. Дужитељ може дужника од те обвезе ослободити (чл. 209 при крају.)

Заставни је дуг *нераздјелив*, те је дужитељ овлашћен, у случају диобе заст. добра, од ма ког сопственика појединог дијела његовог, тражити наплату дуга (чл. 211.) Сопственици дјелова заст. добра постају солидарно обвезани према дужитељу. Један за све, а сви за једног. Онај, који дуг исплати, има право пренијети на се сва дужитељева права, наравно за дјелове осталих солидарних дужника.

Прештанак заст. дуга може бити на више начина : *исплатом*, *пробијањем* дуга за дуг (компензацијом), *преновом*, кад се стара застава испише, а нова метне са већом ил мањом количином дуга, *опроштајем* дуга дужнику а од стране дужитеља, *стијањем* личности дужитеља и дужника

у једно, (конфузијом) н. пр. дугујем неком рођаку и дуг је заставан. Он умре и ја га наслиједим. Наравно, ја не могу бити сам себи дужник. и т. д.

Но најзамршенији начин на који дуг може престати јест *пропаст ствари*. Питање је да ли се дужник ослобађа обвезе према дужитељу, ако заложено добрe; рецимо кућа, изгори, гром удари у њу, ил на који му недраго начин пропаше? По аналогији чл. 176, држимо, да ће се дужник ослободити обвезе, јер правило је: случај шкоди кога згоди. (*casus nocet domino.*) Но ипак, застава ће постојати на остатку пропалог добра. Застава је била на кући и башти. Кућа пропаше, застава ће остати на башти и мјесту, гдје се кућа налазила. Ако је кућа била осигурана, питање је, да ли ће дужитељ имати право наплатити се из суме осигурања. Правници се овдје дијеле. Већина је против тога права заст. дужитеља. Јер, веле, сума, коју сопственик добије као осигурацију, представља накнаду за уложени новац на име тог осигурања. Тај, пак, уложени новац представља приход од цијелог имања дужниковог, а имање његово подједнако јемчи свима дужитељима, па с тога ће се и новац, добивен на име осигурања куће, ставити у заједничку масу, на коју имају право сви дужитељи, а према суми њихових потраживања.

Сви ови набројени случајеви довољни су за престанак заставног права, по не и заставе. Застава престаје тек *исписом* (чл. 219 и 220.)

У нади, да ће ово колико толико користити нашим судијама, који ће скорим временом имати прилике бавити се заст. књигама, шаљем овај чланац, писан понајвише по предавањима мог уваженог наставника Г. А. Ђорђевића проф. у В. Школи у Б.

Национална
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Ристо В. Поповић.

Ј Е Д И Н А Н А Д А.

Од

Дионисија Миковића.

Нестали су они дани... пуџи чара и милине, —
Вјетар бије, море страши... вале дижућ' у висине!
Увинула — ружа, цвијет; опало је лишће с грана! —
Мјесто пјесме — славујеве, одјекује глас гаврана. —

Гром и муња игру чине кроз димове од облака;
А горди се Ловћен б'јели као коса стар Новака. —
„Зима! Зима!“ гласи брује, прољеће се жељно чека —
Мени зима не бијаше, ал' фаташе зебња њека...

Ишчезле ми многе наде, мњях бит' што ће овом сада?
Ишчезне л' ми она само све ми тада с њом пропада; —
Сунце би ми ово јарко: мрак несносни тада било:
Ка' св'јет цио права мука, ах, без тебе Српство мило!

Ал' је ова дивна нада, тврда, мила, здрава, чила,
А основ јој и весеље Србадијо, ти си мила!
Уздана је ова нада њу уништит' ко би мога?
Ко? што? њу зар?! бјежи зебњо! ко би мога' осим Бога?!

А Бог добар, и милостив, животу јој зору јавља,
Сунце среће, ето креће, да ми — наде рај поздравља!
Нека грми, нека с'јева, нека бије, нека страши —
За мило ме ову наду: — ништа више неуплаши!

Рисан, манастир Бања, 4/1. 1895.

НЕШТО О ВЈЕШТИНИ МАЧЕВАЊА.

Једина искра свете српске слободе, која је кроз петовјековну ноћ, успркос свијема непогодама остала неугашена, лебдјела је као луча са ловћенског врхунца, улијевајући својим зраком непоколебљиву наду околној браћи у бољу будућност, а с њом и повратак старе славе и величине. Мишица храбрих ловћенских хероја, једина је била кадра чувати је, одржати је неугашеном, и напосљетку зајамчити јој напредно буктање својим дјелима потоњег доба.

Дјела храбре мишице ових хероја заиста су велика, и једина им је слика у онијема старе Грчке и великог Рима, а за то морају сви најприје да захвале, ненадмашивом духу храбрости, и уједно својој потпуно развијеној физичној снази.

Зар би Александар Велики могао, поред све своје ратничке вјештине, освојити персијско царство и потлачити га, да није имао уз такве своје особине и добро уређену, физички развијену, духом храбрости опијену челик војску? — Зар би Рим могао с мекушцима држати спутан цијели свијет и нагнати га да му се клања? — Зар би Црне Горе и непоколебљиве наде Српству било, да се није дух храбрости српске прибио на ловћенско стијење, ту се оснажио и електрисао, и као такав одржао се у слободи? — Заиста не би! Дакле данас кад све напредује тежећи своме главном циљу, не смије се пропуштити ништа што би могло допринијети тој идеји, већ на против, данас ал икад потребно нам је устостручити своје силе, физичне и моралне, у корист опћег напретка.

Између осталијех средстава, која иоле доприносе развићу, било моралне било физичне снаге тјелесне, или обадвију у једно исто вријеме, спада обука витешких вјештина, а међу њима по на особ, племенита вјештина борбе уобичајеним хладним оружјем.

Она као васпитно средство духа, јако дјејствује на друштво, јер својим карактером побуђује осјећљивост срца и храбрости, те прије нагони у њеном духу извјиданог човјека, на племенити осјећај обране части под цијеном живота. Дјејствује на човјека развијајући у њему чувство уљудности, јер чувајући себе, човјек се чува да другог не увриједи својим понашањем, да не би изазвао узрок за обрану части. Колико пак уљудност врриједи и од какве је користи по друштво, ту не треба доказа. Сви племенити осјећаји тако зване кавалерије (витештва), који се развише од доба средњих вјекова до данас, било између људи, било на спрам њежног пола, потекоше из племенитости срца, на којег је дјејствовало великим дијелом, непрекидно вјежбање и надтицање у витешкој борби, коју ова вјештина поклања, и која је у оно доба старије, и ако се битно разликовала од данашњег мачевања, великог значаја имала.

Обука мачевања у њеном природном облику, као што ћемо мало ниже видјети, састојала би се у безосновним покретима хладног оружја, самим нагоном потакнутим, и она као таква од вајкада је постојала; али као вјештина, чедо је напретка и образованости, с тога јој се не могу приписати варварске цијељи, пошто као таква код варвара није ни постојала, јер сами осјећај части, као што се замисља код данашњег свијета, није такав ни код старијих цивилизованијих народа постојао а камо ли код варвара. Још у најстарија доба старог вијека код образованих народа, увијек се поклањала особита пажња његовању тјелесне снаге; то је свагда мање више бивало, па бива и дан данашњи, и то се највише постизавало гимнастичним играма. Најглавнији је пак узрок томе био, спремати се за борбу, било личну, било борбу између народа, то јест рат. И ми у томе видимо успјех у небројено примјера свијех доба историје.

Мачевање као васпитно средство за развиће физичне снаге код човјека, допуња гимнастику дајући тијелу *особитицу* гибкост и хитрину. Оно је једно од грана гимнастике, које осим физичне снаге најбоље развија племените осјећаје.

Мачевање спада у право војничко вјежбање појединаца; оно се с том цијељу, премда у друкчијем облику, гаило још код старијих Грка, а нарочито Шпартанаца; оно се код њих није односило на вјежбање искључиво мачем као што је то у доцнија времена узето, него на борбу тјелесну највише, у чему се велико савршенство постизавало; на опет ни такви начин борбе није имао ону цијељ, коју дан данашњи има мачевање; те су их осим цијељи војничке дражиле и олимпијске игре, да би постигли награду и у исто вријеме част пред народом грчкијем, као што се може из слиједећег примјера видјети, којег нам талијански књижевник Вери у својим „*Avventure di Saffo*“ описује:

„Док у тај исти час на другом мјесту, недалеко од тркалишта, зачуше се звуци веселе свирке, који упозорише народ на другу врсту призора. На овај знак грамжљива руља нагрну одакле се свирка чујаше, као пчеле кад их чувар лупајући о казан ваби. У палестри се припремаше гимнастичне игре, и ту бијаше доста песничара, од којих мнозина дођоше весели и зорни, а одоше однепоји на руке милостивих пријатеља са крвљу измазаним лицем. Али гдје је Фаон, који се бијаше прославио у овијема играма? — Он још не долазаше, можда да с тијем изазове вишу жељу о себи, у чем управ и прекипљиваше нестрпљење мноштва, које га непрестано виком по имену изазиваше. Од једном наста шапат, а за тим растећи глас одобравања. Омилљени момак, завист такмаца, некочи у ограду на усхићење руље, која му се дивљаше. Изабравши за тај дан хрвање, приказа се у красној обући обмотаној око голе и као снијег бијеле ноге Плава га хаљина, на преима златним пасом заузлана, до кољена покриваше. Стаде за трен бацивши поглед на околно мноштво, у очекивању свог такмаца. На једаред испале неки критски атлет, — грдна људурина, појавивши се Фаону, одбаци нагло свој кратки огртач и остаде го са самим појасом око бокова, као што обичај налагаше. Гарав бијаше као да се на љетном сунцу пекао, а руњате, оличавајући тим људску снагу, бијаху му засукане мишице, на подобију оних што у Херкула вајари представљају. Фаон не би лијен, већ раздрјеша на грудима појасни узао бацивши живо пратиоцу свој плави огртач, остаде го цео само са обичним атлетским

омотачем штићен. Не одликоваху се његови удови тако неизмјерном величином као они у критског дива, већ сложени бијаху у прикладном размјеру; не падаше код њега у очи засукано увијање мишица, већ се оно за лијек осјењено виђаше. По лицу, свјежем као јутарње цвијеће, избила њежна вунаста длачица, а боја цијелог тијела не моглоше се другим упоредити до с дивном китом ружа и љиљана.

Духови лебдијаху једнако наклоњени, јер освојени сви божанственом љепотом младог атлете, желећи му да побједоносни вијенац он однесе, или бар да изиђе неповријеђен из опасног окршаја. Заиста срањујући грдосну снагу његовог противника, на спрам оних њежних удова, мораху духови, дирунути и обузети милосрдним страховањем, бити узбуђени. Док гледаоци тако ганути и занешени у мислима стојаху, њих двојица смотрено пазећи један на другог, испрва на неком размаку, а мало за тим лагано и обзирно кораком примичући се, жестоко се на сусрет залете. Насрну крићанин с раширеним рукама, као да хоћаше прождријети момка, који вјешто погнувши се, избјегну сусрет, и прошавши му испод руке, хитро се окрену, ухвати противника и стегну острог за слабине. Овај пак драмувши нагло собом, оте му се, јер Фаон не имаде кад намјестити руке и заплести прете да га чврето склопи. Стадоше тако за тренутак по ново раздвојени. Крићанин бијесњаше видећи се у самом почетку готово савладан; чињаше му се више дрскост него ли вјештина тако младог момка. Да га није био стид због празног напада наљутио, можда хоћаше осјетити према њему сажаљење; али разјарен, с погнутом главом пусти се против оног, као биво орача кад нападне. Сад се заиста показа достојна сваког дивљења и чудна Фаонова хитрица, јер чим погнута глава противникова би на дохват препју Фаоновић, овај опрјевши се објема рукама о потиљак грозног атлете и раширивши ноге, скочи напријед, те остаде опет иза леђа свог превареног такмаца, који бијесан више но вјешт, будући се загнао као брод водом отиснут, а пошто му испаде на празно жестоки јуриш, који не нађе ослоња, љушти потрбушке и утисну на арени своју грдну слику. Фаон чекаше да ускрене његов противник, по законима атлетским, а у толико гледаоци, који умукнути задржали бијаху свој клик, загледани у тај чудни сусрет, прснуше у проломно пљескање и смијех видећи тако гадно оборена силног атлету гдје се диже из прашине избрљаним лицем. Постаде слијеп, ал не за рад пијеска, који му бијаше очи натрупио, већ из освете, ијетко за усне угризнувши се, са блијештећим зјеницама, несмотрено без припреме на изненађења, поврати се у борбу. Ухватише се обадвојица на крај напада и снажно се загрлише. Стадоше за часак непокретни у очекивању каквог покрета противниковог, којим би се користовали. Сљубили бијаху своје образе дајући тим пријатну разлику: лице младог тако красно, поред смијешне и прашинове ћуше противног атлете. Крићанин, нестриљив за побједом, отпоче да жестоко дрма момком, омахујући час на једну час на другу страну, не би ли га положио на земљу. Али Фаон дочекивајући вјешто и окретно снажне ударце, управљаше своје тијело као трска на вјетру, док му се не даде прилика да унесе своју десну ногу с којом закучи његову лијеву, па к себи сегнувши, истовремено упирући му брадом у прса, примора га да поклекне и падне. Но Фаон оста на ноге, јер га противник напусти, с надом да ће се одржати.

Заори се весели усклик, који прогласи Фаона побједитељем, а овај обрати унаоколо свој поглед, са племенитим изразом радости за постигну-

том побједом, још више уљепшавши свој лик са зрацима унутрашње веселости, који му на лице избијаху. Крићанин пак, диже се са арене и оде испраћен поругама и смијехом присутне руље. Побједитељ, опкољен пљескањем дјевица, које обилато просипаху на њ' љетно цвијеће, између игре и пјесама зачињених свечаним звуком гитара и систра, упути се преко арене ходајући у триумфалном заносу, к високој столици атлетског судије. Овај му положи на чело вијенац, и уз то придаде као дар један сјајни шлем, са којег висаху пребијели коњски прамови, и при томе један штит, са у средишту урезаним ликом грозне Медузе.“

(Н а с т а в и ћ е с е.)

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

К О Ј Е Ј У Н А К ?

Јунак јесте сваки они,
Што душмане своје гони,
И што брани крста и вјеру,
Било на мач' ил' на перу.

И оно је јунак прави,
Домовину који слави,
И што за њу борбу води,
Ка' за мајку што га роди.

И оно је јунак смјели,
Што поштено живјет' жели,
Те народу примјер дава
Као Божја слика прави.

И оно је јунак смјели,
Који добро и зло д'јели
Са судбином свога рода
Не страшеск' га огањ, вода.

И оно је јунак врли,
Што слободу свету грли,
И за њу се славно бори,
Кад га тешко ропство мори.

И оно је јунак прави
И љубитељ Бога, крста,
Те у дивној сија слави,
Када му је ријеч цврста.

И оно је јунак прави
И јуначка перјаница,
Који љуби свету правду —
Мрзна му је неправда.

Радоје Црногорац.

ВОЈНИЧКЕ СТУДИЈЕ.

Пише официр Н. Митровић.

(Н а с т а в а к)

II

Ратне спреме у вријеме мира.

а) Ратна средства.

О војсци — као главном ратном средству — и њеној спреми у вријеме мира.

„А кад се у ствари објави рат, би доста само краљев потпис, па да се силни механизам метне у покрет. Од мјера већ усвојених ништа није било да се измијени, већ само да се изврши оно, што је унапријед било предвиђено и припремљено.“

Молтке (Истор. Фран.-Њемач. рата, 1870-71)

1. Војничка дисциплина.

У прошлом чланку, кад смо почели да говоримо о ратним средствима, рекли смо: да је *војска* главно и најпоузданије ратно средство. Од ње, или још боље рећи, од њене спреме, зависи у рату судбина једног читавог народа.

Мало иза тога, кад се је почело говорити о спреми појединих ратних средстава у мирно вријеме, истакли смо *војничку дисциплину* као најпотребитију војничку спрему; најљепши и неопходно потребити накит, како поједином војнику, тако и свакој војсци у опште; најпоузданији јемац ратног успјеха и славе.

Па како има њих, који врло ограничено схваћају широки појам војничке дисциплине, то ево у пријеводу износим рад талијанског војничког списатеља, пол. Стеле, из којег ће се поштовани читаоци ових мојих студија свестрано упознати и потпуно схватити, што ће то рећи војничка дисциплина. Зашто пак ове своје студије попуњам пријеводима, то сам у прошлом броју напоменуо, и толико је, чини ми се, доста.

У старо доба под именом дисциплине подразумјевао се онај скуп разних војничких правила, закона, прописа и свега, те тежи, да спреми људе за рат, т. ј: рекрутација, организација војска, војничка правда, стра-

тегија, тактика и т. д. и дефинисаше се: вјештина управљања добро и успјешно ратом, и стварања доброг војника за побједу.

У данашње пак вријеме, кад се хоће, да се употреби ова ријеч у том широком смислу, употребљава се у множини, и каже се: *дисциплине војничке*; а под именом војничке дисциплине подразумејева се особито она послушност, коју је млађи дужан старијему, без разлике којег је ко степена или којем роду оружја припада; а тако и покорност војничким правилима и законима, те се и истиче, као једна између најбољих дефиниција она Де-Кристофориса, који је казао: да је војничка дисциплина *слиједи послушности млађијех*.

Бисмарк ју је дефинисао овако: *скуп свих моралних сила на један такви степен висине, којему се све друге силе морају покоравати*.

Многи мијешају *дисциплину са субординацијом*. Субординација се састоји у потчињености млађега старијему, у тачном вршењу сопствених дужности и у поштовању права чина чину. По томе гријешу субординацији сваки онај, који одриче потчињеност и поштовање старијему као и онај, који хотимично вријеђа права млађега. Напротив, дисциплина садржи у себи не само послушност и поштовање старијему, већ и да се старјешине од своје стране уљудно понашају према својим млађим, и да непрестану бригу о њима воде; за тим: казне, награде, вршење? закона, правила и издатих наредба. Отуд дакле, субординација није него само један дио дисциплине, и ако најглавнији.

Дисциплина је најузвишенија војничка врлина и прва дужност сваког доброг војника. Средством ње може поједини човјек да командује хиљадама и хиљадама много оружанијих и снажнијих од себе, и да их на јуриш спроведе гроз застрто поље мртвим и рањеним, а противу смртоносне туче непријатељских куршума. Најејајнији војнички успјеси готово су већином њени резултати.

Имаше разлог десечар Стерна, који бијаше један од оних, те на До-гали претекоше, кад — приликом његова повратка у отаџбину — одговараше онјема те га с поносом и ентузијазмом свечано дочекиваху: *ја нијесам више учинио, него ми је дужности, т. ј. онолико, колико мени и мојим друговима дисциплина налагаше*.

Најснажнији живац војске, први чинилац побједи, то је дисциплина. За то, врло је умјесно учинила прва француска република, кад нареди, да се на заставама свих њених пукова напише ријеч „Discipline;“ ¹⁾ а и сама пословица, да није број, него дисциплина, те у бојевима побјеђује, стара је толико, колико и ратна вјештина.

Осим тога, дисциплина надахњива најплеменитије осјећаје, највеликодушнија дјела, и она је најмоћније средство, да се њом улије морал и образовање у једном народу и да створи ратоборну и за оружје способну младеж. У вријеме старијех Римљана Цир шћаше увијек говорити: дајте ми разњежених, дрених, покварених маза и ја ћу вам их, помоћу дисциплине, претворити у ваљане ратоборце.“

У Кировим Персијанцима, у најемничкој Аниболовој и Сципионовој војсци, у 63-ћем италијанском пуку за вријеме Наполеона I видимо прави народни изметак, па помоћу дисциплине претворени у најбоље војнике.

Мало важи и благо, и силни број батаљона; калибар и саразмјерни број артељерије; надмоћност пушке, батерије и оклопњених кула; бездимни

1) Дисциплина.

прах и све то мало, или готово ништа не вреди онђе, ће недостаје дисциплине. Најбоље Ветерли-еве пушке, топови најновијих система мање задају страха, кад су у руке једне недисциплиноване војске и од дивљачких праћа.

Генерал Бруц казао је у својој брошурици *Одбрана државе*: „Не треба толико увеличавати вредност фортификација, јер оне врло мало служе, ако немате оних, који су се на смрт ријешили, само да их бране..... а свака ће она држава бити прегажена, па макар како била покривена топовима и фортификацијама, само ако у њој не владају патриотички осјећаји и идеје самопожртвовања за опћи спас.

И генијалност генерала мало служи онђе ће нема дисциплине, јер ни с најбољом војском, а која није дисциплинована, неће успјети, да добије побједу, а и успјевши случајно, ипак ће се мучно моћи тијем користити; а у мало несрећнијим бојевима мучно ће бити кадар, да управља својом војском, нити ће игда моћи спријечити, да се и најмањи полом не претвори у најочајније бјегство, те по томе у каквом било случају, цио бој, или боље рећи, цијела битка без сумње биће изгубљена.

Док на против, добро дисциплиноване војске и ако претрпе мало у каквом судару, ипак не трају много, док се опораве. У случају кад се полеме, а оне се полако, сигурно и уређено измичу тако, да то ни мало не сличи на бјегство, те ће се мучно и непријатељ одважити, ако је и мало пажљив, да га смета. За то, добро дисциплинована војска, при оваквим полозима, врло мало осјећа пошљедице пораза. Докле у легионима старог Рима бијаше дисциплине и војничког духа, увијек се и то у кратком времену опорављао послје претрпљених пораза у честим ратовима противу Гала, Пира и Анибала; али чим се *недисциплина* поче гнијездити у римским легионима и војнички дух поче опадати, а с њим уједно и Рим.

И заиста, у толико је више стална и одважна једна војска, а у толико је и снажнија, у колико је више дисциплинована; боље рећи, без дисциплине и нема војске, већ само руља челади, која се на први судар распршти. Казао је Наполеон III. Италијанцима, у својој прокламацији послје боја на Мађенти: „Имадните добро у памети, да не постоји војске, ће нема дисциплине.“ И заиста и Италијанци исти мало полагаху наде на своју — достојну по њих сваког сјећања — народну гвардију, баш за то, што много оскудијеваше у војничкој дисциплини.

За то рецимо слободно и опет: да на бојном пољу дисциплина побјеђује и топ и број, те једна недисциплинована војска, што веће расте у броју и оружју, то губи у војничкој снази, као што се догодило у војсци Ксерксовој, Даријевој и Митридатовој, па и у војсци потоње француске републике у 1871. — „Онај, који жели имати чисту идеју о модерним војскама, — каже Галтц у *Наоружаном народу*, ваља највише сам себе да упита: како ће се то чинити, па да се овако силним масама влада? а одговориће му се: да је само дисциплина, која омогућава, да се њима покреће и управља.“

Отуд ова велика чежња код свију народа, да би се нашао начин, којим би се у модерним војскама могла најбоље угнијездити она гвоздена дисциплина, која је сад више од игда потребна, не само због силног броја војника, већ и због више рушеће снаге оружја, које чини, те су ратови сад много опаснији, него они прошлих времена, а тако исто и због великог трошка чебехане, који би био са пушкама брзе палбе (репетиркама),

кад не би војнике, за вријеме боја, уздржавала нека строга дисциплина; будући, да у данашње вријеме један сами војник гори онолико фишека, колико су за исто вријеме могли изгорети 8 војника с Крима, 16 војника Наполеонових, или 100 онијех, те назад 3 вијека бијаху мушкетима наоружани.

У сваком вијеку и у свакој земљи најмоћнији народи били су они, који су имали боље дисциплиновану војску; а и најбоље војводе биле су увијек они, који су се боље и сталније држали дисциплине.

И сама владарска ријеч биће у толико више вјероватнија и сигурнија, у колико је више сталнија дисциплина у његовој војсци. Александар Велики, у служби код свог оца Филипа, са 40.000 добро дисциплинованих војника, побједи много вишу непријатељску силу. Тебански војвода Епаминонда са војском од самих 4.000 војника и 400 коња — али строги извршилац дисциплине — допринесе сјајну побједу над Лакедемонцима, којих бијаше 25.000 војника и 16.000 коња; 300 Шпартанаца у термопилским кланцима почињеше грдне јаде од Ксеркове војске, које бијаше више од по милиона; а ни мало друкчије нијесу учинили 500 Италијанаца, који дочекиваше на Догали Рас Алулу, те их бијаше изненада напао, са хиљадама и хиљадама Абисинаца. Бој се свршио тек само онда, кад већ није било готово ниједног живог Италијанца; а главно је то, што су им доцније мртви леши нађени поравњати онако, како су се борили: ниједан да је побјегао, или да је дао повода, да се бјежи, а није заиста ту било лако одржати! На Догали познаде Европа, колика је дисциплина у војсци ускренуле Италије, и како се боре талијански официри и војници, и по томе може расуђивати, што је кадра учинити талијанска војска, борећи се *pro aris et focis*.²⁾ Послије тога није се више усуђивао Негус, да досађује талијанским трупима, већ их је мирно пустио, да поново заузму своја мјеста и положаје, које су прије догалског крвопролића заузмали, и још им допушти, да се утврде (фортификарају.); а околна племена похиташе што прије са захтјевима, да добију италијанско покровитељство, а код јевропских сила удвостручи се уважење, у којем дотле бијаше држана Италија. Још стари италијански праћедови дадоше тако сјајне примјере војничке дисциплине, да су на част једноме народу. И у вријеме старих Римљана бијаху сви војници, али сви, још у раним годинама младости, бијаху навикнути на строгу дисциплину. Валерио Масимо писао је, да је *војничка дисциплина* најљепши украс и ослонац империје; а римске фоланге и данас су, послије 20 вјекова, прехваћене због своје дисциплине и биће све докле, докле народи буду држали оружје и оружанике.

Треба читати законе и историју римску, па ће се лако судити, како је била стална и каквом је гвозденом руком управљана војничка дисциплина код тих старих талијанских праћедова.

Продавао се као роб онај, који би сам себе откинуо прет од руке, теке да не иде у војнике; борити се без наредбе, напустити своје мјесто у боју, одбацити или продати оружје, бијаху највећи пријеступи. Издајнице се продаваху такође као робови, или се осуђиваху, да умру под тољаге.

Сваки римски генерал на 1000 корака од Рима бијаше неограничени судија, с правом да осуди на смрт или на живот без да иком даје за то одговра, и ниједан није пропустио, а да се тим правом не користи, јер

2) За олтаре и огњишта. Црногорац, односно Србин у оваквом случају каже: „За крст часни и слободу златну“; или ти: „за вјеру и отаџбину“.

бијаше сигуран, да ће увијек код сената и народа имати право за оно, што учини, будући да онда сви бијаху увјерени, да спас и величина републике или империје стоји у војничкој дисциплини, па и исти адвокати се признањем јој приписиваху величину Рима. Цицерон, између осталих, огласи, да *militaris virtus praestat caeteris virtutibus*.³⁾

Онда не бијаше преотела мах теорија морална или унутарњег нео-дољивог нагона и пола-одговорности, нити се онда ствараху странке укинућа смртних казна; већ на против сви пристајаху, да је дужност сваког генерала пролити крв, па макар и невину, само да би тијем позвали војнике на дужност.

Отуд почеше казне десетковања; бива: кад би се један манипул, легион, или ма које војничко одјељење окривило каквим тешким пријеступом, као: бјегством, издајством или обманом, старијешинама су се кидале главе, а војници биваху десетковани, т. ј., убивши од сваке 10 онога, на ког коцка пале, а остатак осуђиваху на претешке радове.

Сплина војска, устрашена Митридатовим побједама, одказиваше да се више никако не бије, за то би осуђена од њеног старјешине на тако звијерске и нечовјечне казне, да из очајања затражи, да се одмах поведе противу најжешћег непријатеља.

Сципијон Емилијански, пошто га Нуманије потуче, из гњева на своју војску, која се пушти непријатељу да је побједи, продаде све товарије животиње и цио тег подијели по војника.

Један читави легион те бијаше заузео Ређио, без да је то старјешина унапријед био наредио, би позван у Рим, и ту осуђен на смрт, без да се ико нашао, да оплаче жртве.

Апијева војска, за инад свог старјешине, пуштила се бијаше непријатељу да је побједи, за то је Апије осуди, да сви они, који бијаху изгубили војничка обележја и знакове, или бијаху одбацили оружје, напустили своје убојно мјесто, или оставили старјешину — умру под тољаге, а остатак да се десеткује. Касије такође десеткова своје легионе, за то што се у боју са Шпартакком не бијаху борили онолико, колико је требовало.

Антоније одреди исту казну двома од својих легиона, што се у рату са Партима не бијаху добро борили на бојном пољу; а тако исто и Август једноме од својих за то, што бијаху напустили своје мјесто у илирском рату.

Ништа мања казна не чекаше онога, који би преко издатих наредаба, из жарког и племенитог осјећаја, побио се с непријатељем, па макар то крунисано најјејачијим успјехом. У афричком рату, презирући Сципионов војници дати им знак полома, јурну на једну варош, метну јој стубе и освоје је, али поред свега тога, у име казне, није им се дао дио плијена, а три стотинаша (центуриона), одабрана по коцки, буду посјечена.

Код Римљана такви бијаше обред војничке дисциплине, да се ни сами очеви не устезаху жртвовати јој по потреби и своје сопствене синове.

Сенатор А. Фулвије нареди, да се убије један од његових синова, који и по памети и по стасу бијаше изврстан младић, а само за то што бијаше пријешао у Катилин логор.

Диктатор Постумије нареди, да се посијече његов син јер знајући, да је забрањено свако потрзање оружја, он се с једнијем бијаше тукао.

3) Војничка је врлина (дисциплина) пред свим другим врлинама.

Касио Брут, за вријеме рата с Латинима, бијаше се уговарао с непријатељем и обећао им, да ће им отворити врата варошка, а пошто му прознадоше те његове издајне намјере, прибеже у храм. Први ко прикова врата од храма, да бјегунац скакље од глади, бијаше његов исти отац. Брут, први консул римске републике, ссуди на смрт два своја сина, који се бијаху умијешали у завјери патриција, да опет ставе на пријесто Тарквинија.

У рату противу латина, за вријеме консулства Торкватова и Децијева, догоди се у почетку дана од боја један такви случај, који је доста, па да илустрира читави један народ, и које му нема сличног у војничкој историји: од два консула, један жртвовава свог сина, а други самог себе, само да одрже неповријеђену војничку дисциплину.

А ево зашто: док у другим војскама тих времена, као на пр. у Картагинешкој, побјеђене трупе онајвише бјешњаху, упуштајући се без икакве уздржљивости на сваку врсту прећеране разузданости, па и распињући по неки пут и сопствене генерале, дочим у римској војсци биваху десетковане, па одмах иза тога поведене противу непријатеља. Баш за то Рим и постаде господар свијета. Што Пиемонат би изабран за поларну звијезду италијанског устанка за ослобођење, има се онајвише приписати дисциплини његове војске. Издајство у старој пиемонтешкој војсци кажњаваху смрћу, а тако исто и непослушност, па учинила се при примању наредбе или на самом дјелу. Генерал Ромарино био је стријељан за то, што се 1849 држао десне обале ријеке По, а било му је наређено, да пријеђе на лијеву. Пиемонтешки пукови на Криму, по свачијем свједочанству, бијаху углед јунаштва и дисциплине, а то узорно јунаштво и примјерну дисциплину нити кад устрашише бесплодни непријатељски нападаји, нити пак поколеба јако бијешњење колеге.

За све оне велике успјехе, те учини Прусија, има да благодари строгој дисциплини, коју Хохенцолерни још од времена Великог Избирача ⁴⁾ и Фридриха Великог, па све до наших дана, знаше улијевати не само у њиховој војсци, него и у цио народ, подржавајући школе и разна друштва, одакле младеж излази снажних мишица, а особито, и то у потпуном смислу ријечи, врућег патриотизма и јаке дисциплине.

Но у једној војсци у колико је добра дисциплина, ако је строга, у толико је јадна, ако је мека: „Млитавост војничке дисциплине то је црв подгризач, који уништава снагу војничку, доводећи је, да је за добар ред више од штете, него од користи, а тако исто и за спас и мирноћу публичну државе у мирно вријеме, а у рату таква дисциплина меће у опасност част војничку, истичући је заједно са чашћу државе, коју је позвата да брани, на највеће несреће.“ (Војнички пиемонтешки лист, 24 фебруара 1840.)

4) Велики Курфирет Бранденбуршки Фридрих Вилхелм, (прва половина XVII вијека)

ДОМАЋИ ЛИЈЕЧНИЈУ.

Пише Д-р. Клеант Теодоридес.

(Н а с т а в а к.)

Еруптивне грознице. Под именом еруптивних грозница разумију се оне оштре болести, које почињу с грозницом и огњем, а након неколико дана излазе по лицу и по тијелу њеке црвене пјеге. Те су болести: фрус (*Rougeole, morbili*), шарлатина, (*Fièvre scarlatine, scarlatina*), красте, (*Petite vérole, variole*), рубеоле (*Rubéole, roséole febrile*), и пасји кашаљ. (*Varicelle, petite vérole volante*.)

Фрус: — то је оштра болест, при којој је лице и тијело мање или више пуно црвених пјега, с катаром очију, носа и душника т. ј. с кашљем. Особито та болест долази дјечи, али не штеди ни старије. — Она је прилепчива и епидемична, а може се и повратити. Почиње с грозницом, а кадкада и конвулсијама код дјече. Наступа огањ и то од 38,⁰⁵ до 39,⁰ у јутру је мањи; тако траје за 4—5 до 7 дана; пулс је брз, главобоља, жеђа, нема воље за јестивом. Очи наоколо црвене, сузе, не могу трпјети свијетлост. Кијавица, катар носа, Глас замукне, кашаљ сухи. Често излазе црвене пљаске у грлу прије но на кожи (*angine morbilleuse*.) Неки пут и ухо загноји.

Од 4ог до 7ог дана почињу да излазе црвене пјеге по кожи, огањ расте, тако исто и кашаљ. Црвене пјеге почињу са лица и ту су најчешће, затим на врату, тијелу, рукама и ногама. Пјеге су мале, неједнаке, врло мало уздигнуте са површине коже, изчезавају за час, кад се стисну прстом, састављају се ђекад по много њих и сачињавају плочице одијељене једне од других здравом кожом, њеки пут су више уздигнуте (*rougeole bou bautonneuse*.) Тад је кашаљ најжешћи, пљувачка жута и плива над водом (осим код мале дјече, која не могу да избаце.) ђекад има пролив.

Около 8ог дана пјеге постају блиједе, огањ спада, кашаљ обично још траје.

Има и неправилног фруса, и тад је огањ превелик, пулс се једва чује, болесник губи свјест, бунца, долазе конвулзије (нервозна, атаксо — динамична форма;) или болестник пушта крв мјесто воду, па долази крв из носа, из материце (хеморагична форма,) или још обје форме спојене. При овој болести могу бити разна ослобјњена (компикације,) као конвулсије, грлобоља, изванредни кашаљ (*bronchite capilaire, pneumonie lobulaire, adénopathie bronchique*; ређе: *pneumonie lobaire, pleurésie péricardite, ménin-gite*.) Њеки пут заједно с фрусом има и епидемије кашља (*coqueluche*), зашнице (*oreillons*), шарлатине, дифтерије. Одма после фруса може наступити гангрена уста (*gangrène de la bouche ou de la vulve*), запаљење гркљана (*laryngites ulcéreuses*), сичија плућа оштра или хронична.

Будући да су те оштре болести сличне, ево у чему се разликују: кад рубеола (*rubéole*) огањ је врло незнатни и страшни србеж. Код краста огањ превелики, кретобоља, нема катара очију, носа и душника. Код скарлатине има грлобоље, пјеге излазе брже, околушне жлијезде отијечу, као киле, пјеге почињу излазити на врату, по тијелу, по рукама, а најпосље по лицу, а не као код фруса на лицу најприје. Код сифилиса (франце) пјеге нијесу много црвене, нема огања ни катара. Код пјега ушљед њеких љекарства (*сораћи, субѐбе*) има србежа, нема епидемије, па је ту узрок болести.

Скарлатина. — Оштра болест, којој су најпрви знаци: пјеге тамно-црвене, и грлобоља с килама. Она сналази старију дјецу, епидемична је и приљепчива (мало мање од фруса и краста.) Врло се ријетко повраћа. Вријеме, од кад болесник пане, док почну излазити пјеге, врло је кратко (њеким пут само 24 уре.) Почиње, са силном грозницом, конвулсијама код дјецe. Огањ одмах расте до 40°. Пулс пребрз. Затвор. Ђлување ријетко. Грло црвено, жлијезде отечене. То траје 1—2 дана. Наступају пјеге, које не почињу са лица, као код фруса, већ са врата, па долазе на тијело, руке и лице, и то од 24—48 ура, пјеге су скерлетне боје, ушљед чега су је и прозвали скарлатина. Њеким пут отијече лице и руке. Језик је испуцан и црвен. Брзо се грло покријева нечим као млијском. Ово траје од 3—5 дана.

Затим почињу да изчезавају пјеге и да се кожа жули, и то истим редом: врат, прси, руке, ноге па лице. Ожуљена кожа на лицу је у малим љускама, а на рукама и ногама у великим, и то траје 8—15 дана.

Осложњења су ту много озбиљнија (*Arthrites, pleurésie, péricardite, endocardite, chorée, albuminurie, hématurie, anurie, urémie, anasarque.*) И ова се болест разликује од њој сличнијех: код просте грлобоље (*angine simple*) грло није тако отечено и црвено, огањ не траје дуго, није велик, нема пјега. Код фруса има катар очију, носа и душника, а пјеге почињу са лица. Код краста има кретобоље.

Красте — то је болест, при којој излазе по кожи красте, које загноје (*variole vraie,*) или се осуши без да загноје (*varioloide;*) раздалеко су једна од друге (*variole discrète,*) или су тако честе, да се спајају и покривају готово сву површину тијела (*variole confluyente,*) или само површину лица (*variole cohérente;*) ђекад има крв из носа, ђлување крви, пуштање крви (*variole hémorragique.*)

Та болест припада свакоме добу, епидемична је и приљепчива посредно или непосредно, т. ј. може гној из краста остати на поду, зидовима, одјећи и т. д. па од њега, да се зарази други. Њеким хигијеничари као Бекерљ, веле, да су красте тако приљепчиве, да се отров може сачувати кроз много година: да су њеким гробари отворили гроб једне женске, која је била неђе прије 40 година умрла од краста; и да се је развио њеким смрад, а да су одма виши дно тих гробара попадао од краста. Оне се не повраћају. Најбоље је сретство сачувања од краста, писање (*vaccination*) и то сваке 4 године по један пут.

Ова болест почиње са силном грозницом, а често конвулзијама код дјецe. Огањ до 40°—41° за три дана не пада. Кретобоља, главобоља, ђлување, затвор, знојење. Четврти дан почињу да излазе красте, а огањ траје, или најједном спада у 24 уре. То су њеке црвене пухице, које излазе најприје на лицу, па на врату, тијелу, рукама и ногама. Те пухице брзо постану ђелкасте непрозрачне, мутне. Њих може бити и около очију, носа уста, одатле очи сузе, катар носа, болесник не може

да једе. Доста пута и кашаљ, и задуха мучи болесника. Ако је огањ спао, околу 8ог дана опет се појави, пухнице се напуне гноја боље, околу њих створи се црвени круг. Оне почну да пуцају по тијелу и заударāju. Од 11 до 15 дана почињу да се суше, а покривају их жућкасте коре, које пошто опану, остављају знакове, који грде лице и тијело.

Њеки пут пухнице се осуше прије но загноје, и тад не остављају знака.

Огањ и остали знакови могу бити тако јаки, да болесник умре 8ог или 10ог дана, или пак болест се комплицира. (*Inflammation suppurative du péricarde, de l'endocarde, de la parotide, du tissu cellulaire, septicémie, perforation de la cornée.*)

Ова се болест разликује од пасјег кашља (*varicelle*) тиме, што пасји кашаљ (*varicelle*) се не може инокулирати, нити га можемо избјећи вакуцинациом, као красте. Огањ је код краста много већи. Пухнице код (*varicelle* већ од 2ог—3ег дана напуњају се гнојем па се суше, сачињавају црнкасте коре, а не остављају знака. Код скарлатине нема крстбоље, већ грлобоље. Код фруса: катар очију, носа и душника.

Рубеоле (*Rubéole.*) — Почиње лакоом грозницом и огњем, који траје 2—3 дана, затим излазе њеке пјеге, сличне фрусу или скарлатине, али с великим србездом, и траје само 3--4 дана. Могу мало отећи вратне жлијезде, али нема ни катара очију, носа и душника, као код фруса ни грлобоље, као код скарлатине.

Пасји кашаљ (*varicelle.*) — Еруптивна грозница дјечија, приљепчива, која се разликује од краста тиме, што се она не може инокулирати, нити се може избјећи вакцинацијом, као красте. Она може владати у исто вријеме с крастама. Огањ је лак и кратко траје, љекад и нема га. Пухнице су наоколо црвене и 2ог или 3ег дана већ садржавају гноја, па се суше, направе се мале црнкасте коре, које не остављају знака ни на лицу, ни на тијелу. Обично ту болест прати кашаљ.

Ово су од прилике еруптивне грознице, а зову се еруптивне, јер увијек излази њешто по кожи, пјеге, пухнице, красте, а све се то зове ерупција.

Све су ове болести приљепчиве, заразне и епидемичне. Обично само по један пут сналазе зељаде, и то више дјецу, но одрасле. Оне имају извјесни ход, који се не може ничим прекратити. Од тих болести најтеже су красте, па скарлатина, па фрус, а остале су врло незнатне.

Док је ход тих болести правилан, не треба особитог лијечења. С тога понајвише не зову љекара и кад га имају код себе. Лијечење, које је свакоме познато, састоји се у држању болесника у топлоти, у чистоћи и у испуњавању општих хигијенских правила.

Топлота не треба да је превелика, већ умјерена и по могућности трајна. У почетку се може дати болеснику што вруће да попије, дако се запоти и час прије изађе ерупција. Кад једном изађе ерупција, може се болеснику дати лаке јухе, или млијека, ако хоће, али никакве друге хране, док траје велики огањ. При томе сјећате се увијек, да нико не умире од глади, већ се обично умире с тога, што се је ко прејио или препио. Ако болесник није сасвим и одавна затворен, не треба му давати да се чисти. У противном случају треба му дати енглеске соли, рициновог уља, или маниног ширупа.

Кад човјек излази покрај таквог болесника, треба да се добро очисти и дезинфекцира, или бар, да се дуже времена шета по чистом ваздуху, јер ће иначе пренијети болест на друго мјесто. Виша је опасност заразе у свршетку болести, него у почетку.

(Наставиће се.)

НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ.

Из Брањине.

Привилежио Гавра В. Гојковић.

Досетљива девојка.

Жетву жела лепота девојка
Златном руком и сребрним српом.
Кад је била око пола дана,
Ал' девојка песму запевала:
„Тко би мени снопље повезао —
„Дала бих му моје лице бело!
„Тко би мени водице донео —
„Дала бих му моје очи чарне;
„Тко би мени хладак начинио —
„Ја б' ономе верна љуба била!“
Она мисли, да нитко не чује,
Ал' то чуо чобан од оваца,
Рогожом јој снопље повезао
И водице хлађене донео,
Од љеске јој хладак начинио.
Па говори чобан од оваца:
„Дај, девојко, што си обећала!“
Ал' говори лепота девојка:
„Бога м' теби, мој чобане млади!
„Ако си ми снопље повезао —
„Твоје стадо по стрњики пасе!
„Ако си ми водице донео —
„И ти си се хлађане напио!
„Ако си ми хладак начинио —
„И ти си се под њим одморио!“

Сунчева тужба.

Дјевојка је крај горе стајала —
Вишља она, него чарна гора,
И она се сунцем противила:
„Јарко сунце, љепша сам од тебе,
„И од тебе и од браца твога,
„Браца твога — сјајнога мјесеца,

„Од сестрице — пресјајне звјездице!“
 Сунце иде богу тугујући:
 „Мили боже, чуда великога!
 „Дјевојка је крај горе стајала —
 „Вишља она, него чарна гора,
 „И она се са сунцем противи:
 „Јарко сунце, љепша сам од тебе,
 „И од тебе и од браца твога.
 „Браца твога — сјајнога мјесеца, —
 „Од сестрице — пресјајне звјездице!
 „Ја ћу њојзи препланути лице!“
 „Сунце јарко, немој бити пагло!
 „Ја ћу њојзи худу срећу дати:
 „Злу свекрву, свекра још горега,
 „Заовицу — змију присојницу,
 „Ђувегују — љутог кавгаџију,
 „И дјевера са ситном дјечицом!““

Милин славуљ.

Хранила Мила славуља
 У својим златним њедрама.
 Пела се Мила да уда,
 Славуља ћеда да прода.
 Славуљ се Мили молио:
 „Немој ме, Мила, продати!
 „Ја ћу ти јако требати —
 „Сложи ме доле мед даре!“
 „Славуља, златна тичице!
 „Тамо су двије свекрве,
 „Свекрве даре предажу,
 „Наћи ће тебе код мене,
 „Рећи ће моја свекрва:
 „Наша је Мила сањљива,
 „Код себе храни славуља —
 „А кад јој славуљ попјева,
 „„Онда се Мила попрења!““

Њ Њ И Ж Е В Н О С Т .

ПЈЕСНИК И ВИЛА од Николе I, друго издање. Цетиње Државна штампарија 1894.

Прије него што на само дјело пријеђемо — у анализи и изводу његове огромне и замашне идеје, морамо се позабавити са расвјетљењем неколико питања, на основу којих ћемо лакше доћи у дубину његова женијалнога умовања, а иста се, као основи поезије и закони њени, на њега односе.

Питања су :

- I. Што је то вила? —
- II. Што је то пјесник? —
- III. Какав треба да буде пјесник? —
- IV. Што је то поезија? —
- V. Каква треба да буде поезија? —

I.

Србин у празачетку свога духовнога и друштвенога живота са својом, како се види, врло бујном и снажном маштом и тежњом пронаћи и приближити се изворима своје снаге, силе, моћи, јунаштва, у опште изворима свих врлина, особито извору савршенства љепоте, створи или породи из свог унутрашњег живота гиздаву вилу са умиљеним обликом најљепше крилате ћевојке, као надприродно и тајанствено биће, које је вјечито, са неким дјелом божанске силе, која живот може узети као и повратити и у њој оличи тај праизвор свега тога савршенства. — Дакле у најстаријем у најпрвом добу у том празачетку свога духовнога и друштвенога живота, видимо како је Србин био омиљено дијете праснове цијеле васионе — закона укрштаја — на којему цијела творевина природе почива, који се на њега у овоме снажно излио и себе дивно оличио. Може ли ишта сложнијега и силнијега бити од те прелијепе, свемоћне, идеалне, крилате ћевојке, и нас људи који се изгубимо у праху — у смислу закона укрштаја. Србин је том душевном творевином изнио и доказао, колику има унутрашњу силу — силу са којом се људи издижу изнад осталих створа и ствари у природи. — Србин и ако није знао у теорији те законе силе природне привести, али им се опет знао прилагодити и одужио им се, кад је у њих проникао и простим пекуством, те је данас цар поезије.

II.

Испрва овом свом умном створењу — гиздавој вили био је цијели српски народ супротна чињеница закона укрштаја. У доцнијем времену животним развићем и савршенством тај се укрштај преносио, како с предмета на томе, тако с народа на његове поједине чланове — на поједине људе, и видимо да се најјаче издвојио у сложености на пјесника, који се

истакао као њен супорник или друг вилењак, који често иде високо испод неба и лети са њоме као крилати орао, али се опет мора уморан вратити да почине на земљи. — Је ли се могао ширити и преносити икако љепше, правилније и усавршеније закон укрштаја, него што га је овђе Србинова машта имала и вршила? —

III.

По том, пјесник као супарник — контраст вили, лако је извести какав треба да буде. — Да нема народа не би било ни пјесника ни виле; па ако вила вјечито остаје и стоји онаква, какву је народна замисао створила, ако је не буде пјесник унакарађивао и штетио ођелом туђих богиња и муза; него је буде украшавао и китио правим свога народа а истога још више усавршавајући, онда је пјесник испунио жеље и тежње своје другарице, која га тада и штити и милује као свога друга милењака и опаја са свога извора пићем савршенства љепоте, коју он у стиховима излијева својему народу од његова прастарога млива онако како му душа годи.

IV.

У свему од најмањег атома па до највећих природних творовина опажа се сила закона укрштаја, који је свему праснова и зачетак. Укрштаји стварају савршенство љепоте — хармоније — симетрије, и што су сложенији и силнији то је веће и савршенство љепоте; а тежња човјечије душе за њом укрстила се са њоме преко свјетлости помоћу најсавршенијег природног апарата — укрштаја ока, који се пренио и смјестио у мозгу — у центру човјечијег познања; а овај као главни заповједник, то излијева преко језика опет по сили закона укрштаја, — ваздуха и гласа у гласовима, слоговима, ријечима и реченицама преко пјесника, који то слаже у стихове, опивен савршенством љепоте с извора, којег је народ нашао и оличио у вили — укрштајем језика који су се закони у њега сложили и груписали, на основу се чега и каже: „пјесник се рађа.“ —

Што су ти закони у пјесника јаче и силније сложени, то је пјесник све већи и духовитији, отуда — тим путем — и долазе велеуми, великани и генији људи.

Поезија је један између најјачих аргумената, колико је који народ умιο, или умије цијенити и колико је у њега савршенство љепоте и сложеност закона укрштаја у духу и тијелу, који су изникли из материје, простора, времена, снаге и покрета. Кад бисмо отишли путем паралелисања, видјели бисмо у смислу тога, да Срби врло високо стоје и да имају сјајну будућност; но тако ако се вјештачка — умјетничка — поезија буде подизала и њвила из средине народне и ако се укрштај између њих буде развијао и слагао што јаче и силније и снажније; или другим ријечима казано, ако се умјетничка буде каламила на здравом деблу народне поезије; и тако ће се све брже и ближе долазити до те особите љепоте, коју видимо и можемо наћи у овом новом производу наше литературе — у „Пјесник и Вила.“

Укрштаји природних закона створили су љепоту, велика тежња за њом у Србина створила је поезију а бујна стваралачка машта вилу, која доби укрштајем народа из народа милењака пјесника.

Љепота је поезија, — поезија је огледало народа, — народ је себе оличио у вили, — вила је идеал пјеснику а пјесник је њен милењак. —

Бе можемо наћи иђе сложитијег укрштаја а према томе и силнијег него у поезији? — Кад сравнимо те чиниоце њене из којих је постала и

који је чине, ја мислим да с правим можемо рећи, да га није наћи нећемо већега, силнијега и компликованијега, а ко не дијели ово мишљење нек изволи путем науке то и доказати.

V.

Поезија треба да буде према горе наведеноме чисто народње духовно мливо, која се потпуно слаже, духом, обичајима и цијелим животом његовим, задахнута сталним прогресом савременога живота, исплетена и преплетена најфинијим и сваковрсним окићеним чврстим жицама из дубине народних жеља, тежања и мисли који живе или којима је сигурна будућност на живот, да следује сили закона укрштаја; — написана чисто народним језиком тачним и лаким, пуним облицима ријечи без избацавања слогова и гласова, као и премјештаја — крпљена реченица већих и мањих, подмета и прирока као и додатка њихових, што језик грабе, са чисто изведеним логичким мислима и идејама његовога душевнога полета, да читаоца наслађује хармонијом и љепотом њеном, да га уводи у царство нових мисли и њиме као жедног напада и да га присваја за себе својим чаром умјетничким као млада, гиздава и лијепа ђевојка свога драгана, а не одбија као ћорава, кљаста и рома. Поезија да је милосница гиздава а народ — читаоци који је милују. —

Читаоци данас слађе читају древне романе туђинштине него једну савремену пјесму, зато нико никога не смије кривити, кад пјесме не одговарају своје закону љепоте а пјесници кад нијесу вилини миљенаци. Наш народ каже: „Бољи је и ђаво у торби него празна.“ —

Није лако пјесник бити, као паразиту из трулине изнићи — и ако многи мисле наши српски пјесници, са чиме се можемо похвалити — да, ми Срби, који је народ кроз задахнут поезијом, којему је цио живот поезија. — Као да је био престао закон укрштаја силе природне ширити се на јединке његове. Да, и сама природа мора чињети устуке кад га и људи сами собом чине, који су велика чињеница од ње у њој.

Нема Србина — то слободно могу констатовати, који је сто пута, рецимо, прочитао Његошеве и Бранкове пјесме, био он стари или млади, а да му и опет кад их стане читати не заигра у грудима српско срце. То су пјесме старијега доба, али су од кад су вазда биле и остају младе — нове, да за вазда српска срца нападају и сладе. Ако сами себе упитамо, — зашто? — Морамо одговорити, — зато што одговарају свим правилима поезије, која у кратко унапријед изложисмо. —

Сад да видимо, како справм истих „Пјесник и Вила“ стоји.

Пјесник је доиста црпио са извора према најстрожијој критици у коме је српски народ себе излио а силним укрштајем свјетске историје и свога народа извео савршену идеју изливши је у ту особиту љепоту поезије, која човјека мислиоца чистијех непокваренијех осјећаја опаја и заноси при читању, по врху које плива Српство као чиста и цибра маст по врху воде, или у коју се тако огледа, као сунце у текућу жуборећу час валовиту а час тиху ријеку.

Ево је у најкраћим потезима, коју читаоци нек сами изволе паралелисати је са законима поезије у горе наведених пет тачака.

(Свршиће се.)

ШАЛА И ЗАБАВА.

Анекдоте, већином из медицинског свијета
прикупио Др. Клеант Теодоридес.

10. Разговор између доктора и болесника.

Доктор: Што је теби?

Болесник: Мени, је ли?

Д.: Е, чоче, теби, а да коме другоме.

Б.: Добро, Богу фала, како ти, господине?

Д.: Што си дошао?

Б.: Ја, је ли?

Д.: Да, ти.

Б.: Бон сам нешто, господине, па сам доша' да ме *фимиташу*.

Д.: А ти велиш, да си добро.

Б.: Ја, је ли?

Д.: Да.

Б.: Нијесам, господине, тако ми Бога

Д.: А да што ти је?

Б.: Мене је ли?

Д.: Е, е, теби.

Б.: Ја ћу ти, ваистину, господине, све право казати. Ево виђи, тако ми Бога, вјероват ми кећеш, али Бога ми, слуша што ћу ти рећи, то је истинска истина. Ја сам бон, у мене има болести, свега и свачеса.

Д.: Да чујем дакле, које су те болести у тебе.

Б.: У мене, је ли?

Д.: Да у тебе.

Б.: Ево ћу ти право казати. Други пут глава ми се зажди, испод коже ка' да ми мрави гмижу, на врат *рефматизан*, у плећи вискови, у руке дамари да пукну, а и пуцак ми се свргнуо, па ми је ропотина, боли ме, 'простићеш на п.баштаницу, штуча ми нешто на ожичицу, имао сам, мађе-боме једном и *поншадур*, у прса ми је матица, у носе *фигуренца*, а у мозак *ма-равеле* да 'прости Бог и твој образ.

Д.: Ту ето сва патологија.

Б.: Није, господине, Бога ми, ај бо, то није све по талогу, но је као што ти кажем, тако ми Бог помога'.

Д.: Добро би било мислим, *електрика*, *идрошерапија* или *ксилошерапија*.

Б.: Ваистину, господине, је нијесам терзија.

Д.: Па, и ако нијеси.

Б.: Па ја не умијем шити деравије.

Д.: А ти узми па се трљај свако јутро хладном водом.

Б.: Тешто, тешто, то могу. Збогом, фала и опрости.

СКУЖАВАЊЕ ДУГА.

(Слика с. пазара.)

„Ајде, чоче, већ је вака
да ми дадеш оно пара —
да не буде а без преше
међу нама срџбе, кара!

„Бих радији штетовати
још толико три пут да је,
него грке да имамо
и да буде какве граје,

„Вада томе пасала је
поодавно, још покладе;
па да ми се вјешт учини,
кол'ко да ми сваку даде.

„Годину су без добити
остављене — ти знаш — биле,
а на твоје преклињање,
и на оно *лиле миле!*“

„„Даћу ти их ако Бог да,
неће проћи ни неђеља!
но причекај, и не спршти,
е је на ме мука веља!

„„Ђе нијесам обидива'
и тражио врх залогѣ? —
промета' се, досађива',
и гр'јешно људе многе?

„„Ево ово трећи пазар,
да сагоним на продају
нешто живо да продадем —
па ни чапру не плаћају!

„„Жена ми је, да опростиш,
теке жива, једва дише!
па и ти ме јади прни
спонадоше још одвише.

„„За то сам ти погинуо
са свакоје банде, руке —
што не трпи ни подноси
мајчић један такве муке.

„„И ако ми Бог једини
не помогне у невољи

и избави од овога —
тад и ти ме баш приколи!“

„Још те чека' бих некако
да икако и од које
руке могу одагнати
дужитеље грдне моје.

„Као што је тебе мука
и мене је исто тако,
но ти богме дат помоћи
ја не могу никојако.

„Пагава' сам доста људе,
а све у над пара тије';
али више измицања
никаквога мене није.

„Људи нете ни да знаду
што ти мене имаш дати,
него сваки своје тражи —
што си дужан — веле — плати!

„Молим ти се зато опет
подмири ме, нема чаре;
јер сви други изговори
не вреде ми само паре.

„Немој да се омразимо
без потребе и невоље;
јер тун није благо какво,
нити пуле тако веље.

„Њешто имаш, њешто нађи,
па ме мири већ је право!
зајма' сам их и ја онда,
те ти образ скапулао!“

„„Оћу, чоче, но причекај,
а знам да ти није лако,
ма заиста ни лијепо,
да ме гађеш тако јако!

„„Па да сам ти главу дужан,
кад те молим ка' човјека,
погледа' би на капицу,
и дао ми каква л'јека!“

„Ругат си се ти почео,
и спрдаш се виђу када? —
али стани, кад је така,
видијећеш зато сада!

„Суд тражити с тобом нећу,
задајем ти божију вјеру;
а исплати рок нек траје
до довече пред вечеру!

„Тада паре не даш ли ми,
 никад ти их више нећу
 затржити, знади добро,
 да их имаш пуну врећу!
 „Ћеф чинити с туђом муком
 ја знам да си научио,
 ал' нијеси на мекоту
 овог пута погодно!“

„Упри валан из најбоље!
 ја из ове чапре нећу
 у другу се обуковат,
 на вјешала да ме крећу!
 „Фаљивају богаташи
 који броје на хиљаде,
 а нека ми сиромаси
 у 'ве крше, у 'ве јаде!
 „Хазур бијах продавати
 до сад неке грдне прње,
 ал' кад страшиш -- нећу богме,
 па да ће ми бит и црње!““

— Цареви су, јадни, дужни!
 но се прођ'те од те свађе!
 а ти, Петре, мало лакше,
 па дако их ћегоћ пађе!
 — Чекај још га за нећељу,
 молим ти се као брату;
 сваку ћу ти ја тад дати,
 рекли су ми издат плату! —

„Памадан бих ови свука'
 тебе ради, добре воље —
 и пристајем, ал' и ти ћеш
 ш њим имати главобоље!“

* * *

Што азбуке не би више
 чисто ми је сада жао;
 јер ви оџах испричати —
 да без суда Јово није
 дађавоље паре дао.

*) С.....

Разне биљешке.

У пошљедње вријеме Српство је претрпјело неколико тешких удараца. Мора да је Српство страшно сгријешило Богу, те га Бог казни. Да није Богу додијала српска неслога, српски раздор?! Преста купати још једно велико срце; преста мислит још један генијални мозак; сломи се за увијек златно перо и слатка лира и Милорада Шапчанина.

Милорад Шапчанин родио се је год. 1842 у Шапцу. Основну школу је свршио у Иригу, а гимназију је учио у Новом Саду и Карловцима. Више школе није учио, али то ништа није сметало да задобије мјесто међу прве српске приповједаче. Своје приповјетке је напечатало у 6 књига. Написао је три драме: „*Душана*“, „*Богомиле*“ и „*Задужбину*.“ Своје пјесме је издао у књизи „*Вихори и Жубори*.“ Познији су му пјеснички умотвори: „*Невјеста Љутице Богдана*“, „*Монах*“ и „*Краљево Звона*.“ Био је члан „Српског Ученог Друштва“, „*Матице Српске*“ и „Друштва за Српско народно позориште у Новом Саду.“

Био је велики, али ево нам га не стаде, умрије. Умрије! О не, онакви великани не умиру. Његова ће се дјела читати, док год буде Србина и српског имена.

За подизање споменика **Љубомира П. Ненадовића** и оберкнезовима: *Алекси Ненадовићу* и *Илији Бирчанину*. —

Захвални и благодарни земљаци великог књижевника и пјесника српског, **Љубомира Ненадовића** покренуше идеју, да се том великану подигне споменик, како би свијет видио, да и Срби умју достојно цијенити велике заслуге њихових великана. У то име у граду Ваљеву, родном мјесту великог покојника, саставио се Одбор од 30 грађана, којима је задатак, да се што прије подигне споменик *Љубомиру П. Ненадовићу* и некадашњим оберкнезовима ваљевским: *Алекси Ненадовићу* и *Илији Бирчанину*, који су својом крвљу овјековјечили своје име у Историји ослобођења Србије год. 1804. Идеја је велика и достојна српског имена, али да се иста оствари, потребита је озбиљна енергија цјелокупног Српства, а особито Хермесових љубимаца, јер је *Ненадовић* радио за цјелокупно Српство.

Пресједник тог одбора је Петар Ј. Живковић, директор гимназије, дописни члан Академије; благајник Милоје Ж. Тадић, трговац; подпресједник, Др. Ђока Видаковић, лекар града Ваљева; секретар Ж. М. Романовић, предавач.

Побратимство. — С највећим усхићењем смо дочекали, да ће три младе звијезде саставити нову дугу, којом ће окитити српско небо: наиме три млада српска пјесника, приповједача и књижевника: *Шаншић*, *Ђоровић* и *Душић*, — од којих двојица су наши сарадници — изда-

ваће у Мостару свако шест мјесеца по једну књигу, у књижари *Владимира Радовића*. Ми топло препоручујемо то лијепо подuzeће.

Добили смо у замјену нашег листа: **Чтенія въ Императорскомъ Обществѣ Исторіи и Древностей Россійскихъ при Московскомъ Университетѣ, 1895 годъ.** Књига первая. Сто седамьдесять вторая. Издана надъ завѣдваніемъ *Е. В. Барсова*. Москва. 1895. Цѣна 3 руб.

Садржај те огромне свеске је врло богат; ту ћете наћи између осталога: Климентъ епископъ Словѣнскій. Трудъ В. М. Ундолскаго. Съ предисловіемъ П. А. Лаврова. — Письмо сербскаго писателя Дубровчанина Меда Пулича проф. О. М. Богданскому. Сообцилъ. П. А. Лавровъ.

Хришћански Весник. — Часопис духовни за хришћанско-моралну поуку народа. Власник и одговорни уредник Алекса Илић. Свеска за Септембар-Децембар.

Садржај. — 1. Рођење Христово. — 2. Поклоњење мудраца. — 3. Св. Апостол Тома. — 4. Св. Софија и њене три ћери. — 5. Грешница и Фарисеј. — 6. Приложки за просвјетну историју Биограда. — 7. Великопосне и васкрене свечаности у Јерусалиму. — 8. Историја манастира Хиландара. — 9. Домаће љекарство. — 10. Црте из живота митрополита одског Никанора. — 11. Недјеља светих отаца. — 12. Љубав к ближњима код првих Хришћана. — 13. Разне вијести. — 14. Старац. — 15. Модерно доба. — 16. Овијана зрна. —

Југославјански Стенограф и гласник А. Безеншекъ, Пловдивъ (Philippopol.)

Osvěta, listy pro rozhled d umění, vědě a politice, redakci a vydáním. — Václava Vlčka. — Redakce a administrace ve Vinohraděch, v ulici Čelakovské č. 22. n. v. Praze.

„**Просвјета.**“ — Лист за цркву и школу. Издаје Канцеларија Министарства просвјете и црквених послова.

Цетиње. Година VI. Излази у мјесечним свескама од 2—3 табака. Цијена: у Црној Гори ф. 2., а изван ње ф. 3. годишње.

Примили смо I. и II. свеску посестрима „Просвјете.“ Садржина I. свеске је слиједећа. — 1. Бесједа, коју је говорио Високопреосвештени Господин Митрополит *Митрофан* при освећењу цркве у Жабљаку. 2. Учесће разума у вјери, пише проф. Л. Т. Перовић. 3. Словенска служба у римокатоличкој цркви, од У. 4. Религија и наука, од Др. Кл. Теодоридеса. 5. Омилје, пише Дионисије Миковић, игуман. 6. Палестина под влашћу хришћанских императора од А. Кјуре, прев. М. Никифор. 7. Енциклика Паше Лава XIII и одговор рускијех и српскијех листова од Л. Т. П. 8. Цвјетник духовни, афоризми. 9. Кратки поглед на наше свештенство у прошлости и садашњости, од Ф. Радичевића. 10. Извјештај о основнијем школама црногорскијем, ревизора Ђ. Шпадијера. 11. Црквени гласник. 12. Школски гласник. 13. Књижевни гласник.

Садржина II. свеске је слиједећа: 1. Надгробно слово, које је Његово Високопреосвештенство г. Митрополит *Митрофан* говорио при опијелу Велике Војвоткиње *Стане Миркове Петровић-Његош*. 2. Учесће разума у

вјери, пише проф. Л. Т. Перовић (свршетак) 3. Омилје. О трудољубљу пише Дионисије Миковић, игуман (наст.) 4. О утицају духа на тијело и на његове органске функције, написао Др. Кд. Теодоридес. 5. Васпитање у Инглеској, Н. Н. 6. Палестина под влашћу хришћанских императора, од А. Кјуре, прев. М. Никифор (наставак). 7. Цвјетник духовни. Завист. О пјанству. 8. Извјештај о основнијем школама црногорскијем, у шк. год. 1893—4 9. Писмо Петра I. Ришњанима приопћио Дионисије Миковић 10. Црквени гласник. 11. Школски гласник. 12. Књижевни гласник. 13. Одговори уредништва.

Српски Преглед. Књижевност, наука, друштвени живот. Уредник Др. Љубомир Недић. Број 1. Садржај: 1. Српски књижевни језик. Уредник. — 2. Пана. Приповјетка. С. Матијашић. — 3. О Васпитању укуса. Б. Поповић. — 4. Два сонета. Ј. Илић. — 5. Госпођа Јела Балшићка. Историјска скица. Ч. Мијатовић. — 6. Којим је поводом и по којем основу оспорено : С. Фају бирачко право. Драг. Јанковић. — 7. Књижевни преглед. Граматички и полемички списи В. Ст. Караџића. М. Иванић. — 8. Позоришни преглед. Позоришна прослава у 1894. години. Слоб. Јовановић. — 9. Хроника. Свети Сава. П. Поповић — 10. Научно путовање по Старој Србији. Биљешке. — Број 2. Садржај: 1. Љубомир П. Ненадовић. Уредник. — 2. Паскала Ивановић, од П. Лотија. Д. Л. Ђокић. — 3. О Васпитању укуса. Б. Поповић. — 4. Избраник. Драг. Ј. Илић. — 5. Госпођа Јела Балшићка. Историјска скица. Ч. Мијатовић. — 6. Савана-ла-Мар од Т. Де Квинсија. Х. V. Ž. — 7. Књижевни преглед. Прве жртве од А. Гавриловића. Љ. Недић. — 8. Позоришни преглед. Максим Црпојевић. Слоб. Јовановић. — 9. Хроника. Села и забаве. Нетко. — 10. Јован Вајда. Биљешке.

Ми не бисмо имали ријечи, да достојно препоручимо српској публици „Српски Преглед.“ У осталом није ни нужно препоручивати га, пошто га најбоље препоручује уредничково име и озбиљни садржај. „Српски Преглед“ излази два пут мјесечно, око половине и крајем свакога мјесеца, и стаје на годину 20 динара; на пола године 10 динара; на три мјесеца 5 динара. Ученици добијају ист на пола цијене.

Наставник. Лист професорског друштва. Година 1895. I. свеска. Јануар, књига VI. Садржај: 1. Римско васпитавање написао Димитрије С. Јовановић, директор. — 2. О реформи наставе српскога језика у нижим гимназијама са гледишта научне педагогике расправља Љубомир П. Протић професор. — 3. Методика школске дисциплине с обзиром на психолошка и хигијенска начела од Јос. В. Стојановића; реферат Св. Ст. Симића. — 4. Српска синтакса. Написао К. Миленовић; реферат П. П. Ђорђевића. — 5. Камено доба. Написао Јов. Жујовић; реферат др. Симе Тројановића. — 6. Новине из наставе и науке: Двије до сада непознате штампане књиге XV вијека. — Од Солуна до Битоља. — Попис у Бугарској. — Оријентисање голуба писмоноше. — О мијењању хемискога састава језерске воде у разним дубинама. — Нов елеменат у ваздуху. — 7. Рад у школи и за школу: Расписи г. министра просвјете. — Из главнога просвјетнога са-вјета. — VIII међународни конгрес за Игијену и Демографију. — 8. Школско кретање: Испити зрелости шк. 1893—4. године. — 9. Професорско друштво: Из управних записника. — Из записника уређивачког

одбора. — 10. † Љубомир П. Ненадовић. — 11. Библиографија. — 12. Преглед листова о школи: Просвјетни Гласник за 1894. — Прилог „Наставнику:“ Грађа за флору Краљевине Србије од Милivoја Симића.

Kvetu. Redaktori: Svatopluk Čeck, a Dr. Lervac Heller. V. Praze senovážné náměstí 978—II.

Haarschurgodschaft bei den Südslaven, von Dr. Friedrich S. Krauss, in Wien. Separat-Abdruck aus: „Internationales Archiv für Ethnographie,“ B. d. VII. 1894. *Др. Ф. Краус* познат је са својих научних југословенских етнографских истраживања и расправа, која приказује њемачкоме свијету, те му ни овај рад не уступа досадањим.

Босанско-Херцеговачки Источник. Уредник Ст. Н. Давидовић, протојереј. Јануар. 1895. Свеска 1. Година IX. Сарајево.

Садржај. — 1. Штованој г. г. сарадницима и читаоцима „Босанско-Херцеговачког Источника.“ — 2. О различитом карактеру јеванђеља, св. апостола Јована Богослова. — 3. Четири путевође добром животу: страх Божији, мудрост, трезвеност и рад. — 4. Навика на милостињу и његовање чувства милосрђа. — 5. Постанак и освећење цркве (капеле) у Хрґама — Васовинама. — 6. На Богојављење. — 7. На дан св. Саве. — 8. Проповијед на нову годину 1889. — 9. О читању апостола и еванђеља у години 1895. — 10. Разно: Јавна захвала — Јавна благодарност — Јавна благодарност — Јавна благодарност. — 11. Књижевне вијести: Хришћански дом — Календар српске манастир. штампарије — Светосавске — Босанчице — Просвјета — Нада.

Свѣтъ. Мјесечно Списание за Свѣтско. Издава књижевни комитетъ. Софiа. Печатница на Ив. К. Божиновъ.

Омладина. Издаје Српска Акад. Омладина у Загребу. Година II. свеска II. Садржај. — † Љубомир П. Ненадовић. — Гавра В. Гојковић: На развалама тврдине Деспота Стевана. — Henri Desmoulins: Разум и срце. — Junius: Пропали Теније. — Крејчи—Гојковић: Најновији правци у Ческој литератури. — Д. Јеврић: Прича о Скендербегу. — Књижевност. — Културне вијести. — Читуља.

Гласник Православне Далматинско-Историјске Епархије. Мјесечни часопис за црквено-просвјетне потребе православног свештенства. Уредник: јереј Ђорђе Поповић. У Задру.

Bullettino, di Archeologia e Storia Dalmata pubblicato per cura di Fr. prof. Bulić. Spalato,

Босанчице. — Пјесме Михајла Милановића. Садржај: „Родољупке,“ „Љубавне“ и „Разне.“ (1889—1895). У Сарајеву.

Примили смо и радо прочитали ове пјесме, којима пјесник много више обећава у будућности, зато препоручујемо их љубитељима пјесме.

Српски Архив за целокупно љекарство, орган српског лекарског друштва.

Наши познати и вриједни Прсф. Др. М. Јовановић, Батут, латно се је врло озбиљног и нужног посла, уређивања „Српског Архива за цело-

купно љекарство,“ „не би ли се створио неки стожер, око којег би се све боље љекарске снаге у земљи и ван не груписале. Диста нам је била велика празнина у том погледу, јер осим што имају сви културни народи по више таквих листова, имају чак и Бугари „Медицију,“ којој је главни уредник Др. Периша Ораовац, Црногорац.

„Српски Архив“ излазиће 15. и последњег дана сваког мјесеца, и слаће се члановима (и дописним) „Српског Љекарског Друштва“ бесплатно. Иначе стоји годишње: за Србију 6 динара, а за иностранство 10 франака у злату или 10 круна.

Рукописи, претплата, огласи и рекламације упућују се за сада (у плаћеним пошиљцима:) Др. у М. Јовановићу — Батуту Биоград.

Нови Васпитач, орган за педагошку књижевност, уређује и издаје Мита Нешковић. У Новом Саду. Садржина 1. свеске: Педагогија је знаост. — Музика у учитељској и основној школи. — Поглед на наше писанке и рисанке. — Поуке из опште знаности. — Шта пишу наши педагошки листови. — Грађа за историју српско-народног школартва. — књижевни преглед „Новог Васпитача.“

Школски Лист, излази један пут у мјесецу. Преплата је на цијелу годину 1. ф. 50 новч., а за Србију 4 дин. Учители са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цијене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбору.

Учитељ. Педагошко књижевни лист. Орган учитељског Удружења. Власник и издавач учитељско удружење. Уређивачки одбор: Ђока Ивковић, Н. М. Чолаковић, Д. Ј. Путниковић, Ст. Ј. Николић, Срећко Стевановић, учители у Београду.

Босанска Вила. Власник и уредник Никола Т. Кашиковић Сарајлија. Излази у Сарајеву 2 пута мјесечно. Стоји само 4 фиорина годишње. Ђаци добивају лист за 3 фор.

Број 2. садржај: Алекса Ристов Шантић, српски пјесник. — Пјесма: А. Шантић. — Море: Драгутин Ј. Илић. — Хармонија: Вид Вулетић, Вукасовић. — Нема љубав. — * * * (старој љубави:) Јов. А. Дучић. — Искон голубашке мушице: Алекса Васиљевић. — неколико података о историји пчеле. — Српске нар. умотворине. Листак.

Број 3. Садржај Љубомир Ненадовић, Српски пјесник, књижевник и Академик. — Без куће: А. Гавриловић. — Лековит штап: Ил. Св. Ђоровић. — Нема Љубав. Арсенивић. — Дабош: Младен Смиљанић. — Неколико података о историји пчеле: В. Ђорђевић. Српске нар. умотворине. — Листак.

Као што читалац види из садржаја 2 и 3 броја, која смо примили, лист је пун дивних, лијепих и језгровитих чланака, те ми из свег срца радујемо се дичном Сарајлији, који је умно и могао уздржати српску „Босанску Вилу“ у српској колијевци, успркос противницима српске идеје. Евала му.

Нада. — Поуци, забави и умјетности. Уредништво у згради бос. херц. земаљског музеја. У Сарајеву. Цијена 6 фиорина.

Dom i Sviet. Ilustrovani list. U Zagrebu. Godišnja cijena for. 6.

